

el-Buhturî'nin Methiyeleri

The Panegyrics of al-Buhturî

Esat AYYILDIZ

Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Assoc. Prof., Kafkas University, Faculty of Science and Letters, Department of Arabic Language and Literature

Kars/Turkey

esatayyildiz@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8067-7780>

Doi: 10.34085/buifd.1011660

Öz

Benû'l-'Abbâs'a mensup birkaç halifenin saray şairi olan Ebû 'Ubâde el-Velîd b. 'Ubeydi'l-lah el-Buhturî, Abbâsî döneminin en meşhur şairlerinden biridir. Bilhassa methiye manzumeleri ve *el-Hamâse* adlı meşhur eseri nedeniyle tanınan el-Buhturî, şiir alanındaki ilk uğraşlarını kendi kabilesinin övülmesine hasretmiştir. Daha sonra bir hâmî arayışına girmiş ve kendisiyle aynı kabileye mensup olan Ebû Sa'îd eş-Sağrî'nin evini ziyaret etmiştir. Burada bulunduğu esnada daha sonra akıl hocası olacak olan meşhur methiye şairi Ebû Temmâm ile karşılaşmıştır. Ebû Temmâm onu Ma'arretu'n-Nu'mân'ın ileri gelenlerine methiye şairi olarak tavsiye etmiştir. Bunun ardından ise el-Buhturî, hocasına onun hâmîsi olan Musul Valisi Mâlik b. Tāvq'ın maiyetinde eşlik etmiştir. el-Buhturî, yeni halifenin tahta geçmesiyle birlikte, kendisini 234/848 senesinde el-Mutevekkil'e takdim edecek olan el-Feth b. Hâkân'ın himayesini elde edeceği Bağdat'a gitmiştir. el-Buhturî'nin kariyerinin en başarılı dönemi de bu şekilde başlamış olacaktır. Bu çalışmada, el-Buhturî'nin methiyeleri ve onun şiirsel üslubu bilimsel bir metotla incelenmiştir. Bunun yanı sıra onun öne çıkan birkaç şiirinden örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Arap Edebiyatı, el-Buhturî, Medîh, Methiye, Ebû Temmâm

Abstract

Abû 'Ubâda al-Walîd b. 'Ubayd-Allah al-Buhturî, poet laureate of several caliphs of Banû al-'Abbâs, was among the most renowned poets of the Abbasid period. Specifically known for his panegyrics, and his celebrated work, *al-Hamâsa*, al-Buhturî dedicated his early poetic efforts to the praise of his own clan. He later sought a patron, and visited the house of his tribesman, Abû Sa'îd al-Thaghîrî. There for the first time he met the famous panegyrist Abû Tammâm, who would later become his mentor. Abû Tammâm recommended him to the notables of Ma'arrat al-Nu'mân as a panegyrist. After that al-Buhturî accompanied his mentor in the retinue of his patron Mâlik b. Tāvq, governor of Mosul. On the accession of the new caliph, al-Buhturî went to Baghdad, where he secured the patronage of al-Fath b. Khâqân, who introduced him to al-Mutawakkil in 234/848. And in this way, the most prolific period of al-Buhturî's career began. In this study, the panegyrics of al-Buhturî and his poetical style are examined with a scientific method. In addition to this, a number of examples of his outstanding poems are given.

Keywords: Classical Arabic Literature, al-Buhturî, Madîh, Panegyric, Abû Tammâm

GİRİŞ

el-Buhturî, Abbâsî döneminde faaliyet göstermiş en meşhur Arap şairlerinden biridir. Kadim edebiyat eleştirmenlerince, fasih dilli, güzel üsluplu, düzgün söz söyleyen, yapmacılıktan uzak, seçkin bir şair olarak değerlendirilmektedir. el-İşfehânî (ö. 356/967)'nin rivayetlerine göre, şairin tam ismi yahut diğer bir deyişle nesebi, Ebû 'Ubâde el-Velîd b. 'Ubeydi'l-lah b. Yahya b. 'Ubeyd b. Şimlâl b. Câbir b. Seleme b. Mushir b. el-Hâris b. Hâşem b. Ebî Hâriş b. Cedy b. Tedûl b. Buhtur b. 'Atûd b. 'Aşeme b. Selâmân b. Sû'al b. 'Amr b. 'Ġavs b. Culhume (Tāv) b. Uded b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe' b. Yeşub b. Ya'rub b. Kahtân şeklindedir.¹

el-Buhturî'nin, 200/815 yahut 206/822 senesinde, Suriye'de yer alan Menbic'de, şehrin köylerinden olan Hurdufne'de, Tāv kabilesine mensup bir ailede dünyaya geldiği ve bu bölgede yetiştiği kaydedilmektedir. el-Buhturî'nin, şairlik kariyerinin başlangıcında, kabilesini yüceltmek maksadıyla

¹ Ebû'l-Ferec Alî el-İşfehânî, *Kitâbu'l-egânî*, thk. İhsân Abbâs - İbrahim es-Se'âfin (Beyrut: Dâr Şâdir, 1429/2008), 21/31.

fahriyeler nazmettiği ve çöl betimlemesi ihtiva eden şiirler söylediği rivayet edilmektedir.² Genç şair, delikanlılık dönemini kabilesinin muhtelif kolları arasında yaşayarak geçirmiş ve ilk tahsilini de Menbic’de görmüştür. Söz söyleme sanatında kendisini olgunlaştırmak için şiir ve edebiyat alanında öğrenim gördüğü, pek çok hutbe ve manzumeyi ezberlediği bilinmektedir. Edebiyat sahasındaki bu temel öğreniminin yanı sıra hafızlık eğitimi aldığı ve İslâmî ilimler hususunda tahsil gördüğü de aktarılmaktadır. Mezkûr günlerini geçirdiği Halep ve Menbic kentlerinin şairde derin izler bıraktığı ve söz konusu bölgelere ilişkin bazı motiflere şiirlerinde sık sık yer verdiği gözlemlenmektedir.³ el-Buhturî ömrü boyunca memleketiyle bağlarını asla tam manasıyla koparma eğiliminde olmamıştır. Saray şairi olarak söylediği methiyeleri sayesinde elde ettiği serveti, memleketinde mülk edinmesine imkân tanımıştır. Elbette şairin yurduna bağlılığı ona belirli avantajlar tanımış, kendisine fayda sağlayacak ilişki ağları oluşturmak için kabile bağlarından mahirane şekilde istifade etmiştir.⁴ el-Buhturî’nin 284/897 senesinde, uzun bir hastalığın akabinde, memleketi Menbic’de hayata veda ettiği kaydedilmektedir.⁵

el-Buhturî ile çağdaşı olan meşhur şair Ebû Temmâm (ö. 231/846) arasında, geçmişten günümüze sık sık mukayeseler yapıldığı bilinmektedir. Hatta öyle ki Ebû’l-Kâsım el-Hasen b. Bişr el-Âmidî (ö. 371/981), her ikisi de Tay’ kabilesine mensup olan bu şairlerin şiir sanatındaki mevkilerini mukayese ettiği *el-Muvâzene beyne Şi’ri Ebî Temmâm ve’l-Buhturî* adlı bir eser dahi kaleme almıştır.⁶ el-Âmidî mezkûr eserinde iki şairin nazım ürünlerini estetik açıdan değerlendirmeye tabi tutmuş ve bunları intihal oranı yahut anlam-lafız uyumu gibi çeşitli kıstaslarla mukayese etmeye çalışmıştır. Öte yandan eleştirilerinde nesnel davranmadığı ve el-Buhturî’yi destekleyerek Ebû Temmâm’ın hakkını teslim etmediği gerekçesiyle, el-Âmidî’nin daha sonraları tenkit edildiğini belirtmek gerekir. Buna karşın *el-Muvâzene*’nin Arap edebiyatındaki edebî eleştiri geleneğinin sağlamlaştırılmasına katkı sağladığı aşikârdır.⁷ el-Buhturî ile Ebû Temmâm mukayesesinde, genellikle şairlerin yapmacıklık-doğallık açısından değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Buna göre el-Buhturî, *maḥbû’* yahut *doğal* şiir sitilinin temsilcisi kabul edilmektedir. Bu durum, *maḥnû’* yani *yapmacık* üslubun temsilcisi addedilen Ebû Temmâm ile el-Buhturî arasında bir tezat oluşmasına sebebiyet vermektedir.⁸

el-Buhturî’nin manzumelerini, Arap şiirindeki klasik üsluba örnek vermek mümkündür. Onun daha ziyade methiyeleriyle tanındığı doğrudur. Ne var ki divanı incelendiğinde, şiirin çeşitli konularında pek çok ürün verdiği de görülecektir.⁹ el-Buhturî şiir nazmında, doğal bir yaklaşımla, zorlama ve gösterişten uzak, latif bir üslup benimsemiş ve Irak geleneğine yakın kalmayı tercih etmiştir. Bu noktada, bedevî şiir geleneğinin ağırlığını canlandırmaya ve bunu Iraklıların *bedî’* eğilimiyle harmanlamaya çalışan ve dizelerini karmaşık fikir dünyasının ifadecisi olarak kullanma amacı güden, dolayısıyla tekellüfe de düşebilen hocası Ebû Temmâm’dan ayrılmaktadır.¹⁰ Buna karşın el-Buhturî’nin Ebû Temmâm’ın sanatsal yeteneğinden etkilendiğini ve ustasının şiirlerini beğendiğini söylemek mümkündür. el-Buhturî’nin, Ebû Temmâm’ın hâlihazırda şair kimliğiyle elde ettiği tanınırlığı göz önünde bulundurarak hocasının kabul görmüş tarzını büyük ölçüde benimsediği düşünülebilir.¹¹ Dolayısıyla el-Buhturî’nin belirli yönleriyle hocasına benzediğini, belirli yönleriyle de ondan ayrıldığını öne sürmek mümkündür.

el-Buhturî kaside nazmında, geleneksel metot mucibince, şiirini birkaç alt kısma taksim etmiştir. Genellikle üç kısımdan teşekkül eden bu minvaldeki şiirlerinde, kadim çöl adetlerini yansıtan klasik şiir üslubu hâkimdir. Tıpkı seleflerinin şiirlerinde olduğu gibi, el-Buhturî’nin şiirlerinde de pek çok tarihî bilgiye tesadüf edildiğinden, bu kasideler aynı zamanda tarihî bir vesika mesabesinde. Kimi zaman kasidenin girizgâh kısmını teşkil eden *nesîb* bölümlerinde, Halep civarındaki Butyâs’tan ‘Alve bint Zureyka adındaki bir kadının konu edildiği gözlemlenmektedir. Şair, dinleyicilerine, söz konusu kadını mahbubesi olarak tanıtmaktadır, ama bu takdim, şairin onu bir şiirinde müstehcenlikle

² Afif Abdurrahman, *Mu’cemu’ş-şu’arâ’i’l-Abbâsiyyîn* (Lübnan: Cerrûs Bres, 2000), 66; İhsan Abbas, *Şezerât min kutubi’l-mefkûde fi’l-târîh* (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1407/1977), 93.

³ Zülfikar Tüccar, “Buhturî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/381-383.

⁴ Charles Pellat, “al-Buhturî”, *The Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill, 1986), 1/1289-1290.

⁵ Afif, *Mu’cemu’ş-şu’arâ’i’l-Abbâsiyyîn*, 66.

⁶ Bk. Ebû’l-Kâsım el-Hasen b. Bişr el-Âmidî, *el-Muvâzene beyne şî’ri Ebî Temmâm ve’l-Buhturî*, thk. es-Seyyid Ahmed Şakr (Kahire: Dâru’l-Me’ârif, 1410/1990).

⁷ İsmail Durmuş, “Âmidî, Hasan b. Bişr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/55-56.

⁸ J. S. Meisami, “al-Buhturî”, *Encyclopedia of Arabic Literature*, ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey (Londra-New York: Routledge, 1998), 1/161-162.

⁹ Bk. el-Buhturî, *Dîvânü’l-Buhturî*, thk. Hasan Kâmil eş-Şayrafi (Kâhire: Dâru’l-Me’ârif bi-Mısr, ts.).

¹⁰ H. A. R. Gibb, *Arap Edebiyatı*, çev. Onur Özatağ (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 93.

¹¹ Ignace Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Rahmi Er - Azmi Yüksel (Ankara: Vadi Yayınları, 2012), 122.

hicvetmesine mani olmamıştır. Buradan hareketle, nesîblerinde bahsettiği diğer kadınların aksine, 'Alve'nin gerçek bir kişilik olduğu varsayılmaktadır.¹² Ne var ki bu ismin metaforik olarak kullanılması ihtimalinin de bulunduğu belirtilmelidir. Genellikle gazel yahut aşk temaları, el-Buhturî'nin iddialı olduğu konular arasında değildir. Bağımsız gazeller yazmaktan ziyade, methiyelerinin giriş kısımlarında, klasik bedevî üslubuyla *aflâl* geleneğini sürdürmüş ve bedevîlerle özdeşleştirilen mekân isimlerini zikretmiştir.¹³ Öte yandan el-Buhturî'nin hiciv şairliği hususunda kesin yargılara varmak çok doğru olmayacaktır. Nitekim kendisinden günümüze pek az hicviye intikal etmiş durumdadır. Zira şairin ölüm döşegindeyken, geçmişte nazmettiği hicviyeleri nedeniyle, oğlunun başına bir kötülüğün geleceğinden endişe ederek yergilerinin yakılmasını vasiyet ettiği kaydedilmektedir.¹⁴ Buna karşın el-İşfehânî, el-Buhturî'nin hicviyelerini, *hicâ'* türünün başarısız örnekleri olarak değerlendirmektedir.¹⁵

Bu çalışmada, el-Buhturî'nin hayatından yahut genel anlamda şairliğinden bahsetmekten ziyade, onun methiye şairliği ve övgü kasidelerinde takip ettiği üslubu mercek altına alınacaktır. el-Buhturî, Arap edebiyatında son derece önemli bir tanınırlığa sahiptir. Buna karşın onun hakkındaki Türkçe çalışmaların, yalnızca genel edebiyat kitaplarındaki sınırlı paragraflarla ve ansiklopedilerde ismine tahsis edilmiş bölümlerle mahdut olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte el-Buhturî ile İbn Hamdîs (ö. 527/1133)'in havuz tasvirleri hususunda karşılaştırıldığı Türkçe bir makalenin bulunduğu belirtilmelidir.¹⁶ Öte yandan İngiliz, Alman, Fransız ve İtalyan dillerinde, el-Buhturî'ye ilişkin bazı modern çalışmalara tesadüf edilmektedir. Arap dünyasında ise el-Buhturî'ye yönelik ilmî ilginin çok erken bir dönemde başladığı anlaşılmaktadır. Elbette el-Buhturî'yi yakından tanımamıza olanak sağlayan en önemli eser, bizzat şairin kendi divanıdır. Bununla birlikte edebiyat âlimleri tarafından el-Buhturî'nin değerlendirilmesi ve yorumlanması için yazılmış kadim eserler de son derece önemlidir. Bu bağlamda, daha önce bahsettiğimiz kapsamlı *el-Muwâzene* adlı eserden başka, bu kez Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî (ö. 449/1057) tarafından, el-Buhturî'nin divanının tenkidine ve şerhine ilişkin '*Abesu'l-Velîd* adlı bir çalışmanın telif edildiğini de belirtmek gerekmektedir.¹⁷ Öte yandan el-Buhturî'nin edebî kariyerinde, el-Feth b. Hâkân el-Fârisî (ö. 247/861)'ye ithaf ederek kaleme aldığı *Hamâse* adlı eserinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Ayrıca el-Buhturî'ye ait bir *Me'ânî's-Şi'r* kaydına da rastlanmaktadır, ne var ki maalesef söz konusu eserin henüz izine rastlanmamıştır.¹⁸ el-Buhturî gibi velut şairler söz konusu olduğunda, bu şairlerin her yönüyle incelenmesi için, ciltlerce çalışmanın ortaya konması gerektiği aşîkârdır. Bu sınırlı çalışmada ise, el-Buhturî'nin en baskın uzmanlığı olan methiye şairliği, kendi divanındaki şiirlerinin birincil kaynak olarak kullanılması suretiyle incelemeye tabi tutulacaktır. Bu doğrultuda, onun medîh üslubunun daha iyi anlaşılması ve ortaya konulan savların örneklendirilmesi maksadıyla, çalışmanın sonunda şaire ait iki methiye kasidesi tercümeleriyle birlikte aktarılacaktır.

1. el-Buhturî'nin Methiye Sanatına Başlaması ve İlk Methiyecilik Tecrübeleri

Ortaçağ Arap dünyasında, kariyerinde yükselmeyi hedefleyen azimli bir şairin atması gereken ilk adım, genellikle methiye sanatında elde edeceği saygın bir konuma doğrudur. Ne var ki bu alandaki en yüksek makama, yani saray şairliğine ulaşmaya kadar, tecrübesiz ve genç bir şair çeşitli kişilere nazmedeceği başlangıç methiyeleri sayesinde belirli bir çevre ve deneyim kazanmalıdır. Görünüşe göre el-Buhturî'nin ilk şiirsel faaliyetleri, kendi kabilesinin övülmesine odaklanmış durumdadır. Methiyecilik sanatında, doğru kişilerle doğru ilişkilerin kurulması son derece önemlidir. Kabileden gelecek destekler, şairin ilerlemesini müspet yönde etkileyecektir. el-Buhturî'nin kendisine destek olabilecek bir hâmî bulmak için çıktığı arayış da uzakta değil, kabilesinin içinde netice verecektir. Bununla birlikte el-Buhturî'nin bazı beyitlerinden, ruhunu güçlendirdiği ve karşısına çıkan zorlukları aşmaya kendisini erken yaşta hazırladığı anlaşılmaktadır. Servet elde edebileceği cömert bir hâmî bulmak maksadıyla seyyah bir methiyeci olmaya ve bu uğurda gerekeni yapmaya o artık çoktan hazırdır. Emeli doğrultusunda, ilk yoğunlaştığı kesim, doğal olarak kendi kabilesinin ileri gelenleridir. Sıklıkla Humus'a giden şair, burada Ebû Sa'îd Yusuf b. Muhammed'in teveccühünü kazanmayı

¹² D. S. Margoliouth, "Buhturî", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1979), 2/775-777.

¹³ Butrus el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'a'suri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhun, naqdu âşârihim* (Kâhire: Hindâvî, 2014), 173.

¹⁴ Clement Huart, *Arap ve İslâm Edebiyatı*, çev. Cemal Sezgin (Ankara: Tisa Matbaacılık Sanayii, 1971), 91-92.

¹⁵ Huart, *Arap ve İslâm Edebiyatı*, 91-92.

¹⁶ Sara Akkuş, "Komparatistik ve Dil-Üslup Bağlamında Buhturî ile İbn Hamdîs'in Havuz Tasvirleri Üzerine Bir Karşılaştırma", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/116 (2021), 34-42.

¹⁷ Bk. Ebû'l-'Alâ' el-Ma'arrî, '*Abesu'l-Velîd fi'l-kelâm 'alâ şî'ri Ebî 'Ubâde el-Velîd b. 'Ubeyd el-Buhturî et-Tâ'î* (Şam: Maṭba'atu't-Teraḳḳî bi-Dimaşq, 1355/1936).

¹⁸ Fuat Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums* (Leiden: E. J. Brill, 1975), 2/560-564.

başaracaktır. Bu kişi, cesur askerî faaliyetleri nedeniyle es-Sağrî lakabıyla tanınan Mervli bir kumandandır ve el-Buhturî gibi o da bir Tâî'dir. es-Sağrî, dönemin şairlerinin ürünlerinde önemli bir yer işgal etmesine rağmen, kaynaklar belli başlı askerî faaliyetler dışında onun hakkında pek bilgi aktarmamaktadır. Öte yandan es-Sağrî'nin, el-Buhturî'nin alakasını kesp etmeye yetecek kadar şanlı bir kariyer elde ettiğini söylemek mümkündür. es-Sağrî'nin oğlunun, babasına yaklaşması hususunda şaire yardım ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim el-Buhturî'nin daha sonraları bir şiirinde bunun için ona teşekkür ettiği gözlemlenmektedir. el-Buhturî, es-Sağrî için nazmettiği şiiri okuması için huzura çıkartıldığında, şairin hayatını değiştirecek başka bir gelişmenin daha yaşandığı ve burada hocası Ebû Temmâm ile tanıştığı anlatılmaktadır.¹⁹

el-Buhturî'nin Ebû Temmâm ile karşılaşması, kelimenin tam manasıyla methiyecilik kariyerinin dönüm noktalarından biridir. Ne var ki el-İşfehânî'nin rivayet ettiği kadarıyla, bu ilk karşılaşma esnasında tuhaf bir hadise vuku bulmuştur. Buna göre el-Buhturî, es-Sağrî'nin huzuruna çıkartıldığında şu beyitle başlayan şiirini okumuştur [el-Kâmil]:

"أَفَاقَ صَبِّ مِنْ هَوَى فَأَفِيئًا أَوْ خَانَ عَهْدًا أَوْ أَطَاعَ شَفِيئًا"

"Gönülden âşık olan aşkımdan ayılıp kendine geldi mi ya da verdiği söze ihanet mi etti yahut merhametli olan birine mi itaat etti ki ben de (sevgimi bırakıp sevginin sarhoşluğundan) ayılıp kendime geleyim?"²⁰

el-Buhturî manzumesini okuduktan sonra, kumandan şiiri beğenmiş ve "Vallahi, aferin. İyi (söyledin), delikanlı!" demiştir. Ancak o gün es-Sağrî'nin meclisinde bulunan Ebû Temmâm, bu hadise yaşanırken zihninde el-Buhturî için hâlihazırda bir tuzak kurmuştur. Nitekim rivayetlere göre, Ebû Temmâm genç şaire: "Delikanlı! Benden utanmıyor musun? Bu benim şiirim! Ondan intihal yapıyorsun!" demiş ve aynı şiiri ezberinden okumuştur. Daha sonra es-Sağrî bunun doğru olup olmadığını sorduğunda, Ebû Temmâm onu teyit etmiş, hatta el-Buhturî'nin kasidesine el-Buhturî'yi dahi kendisinden şüpheye düşürecek ve şaşkına çevirecek şekilde irticalen ilavelerde bulunmuştur. el-Buhturî ise kendisinin doğru söylediğini ispatlamak için yeminler etmiş, bu şiiri kimseden duymadığını ve herhangi bir intihalin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Ne var ki söyledikleri fayda vermeyince ve aynı kabileden olmalarına karşın böyle bir işe kalkışmış olması nedeniyle, es-Sağrî tarafından azarlanınca, genç şair evden çıkmaya yeltenmiş ve tam kapıdayken bir hizmetli tarafından geri çağırılmıştır. Daha sonra Ebû Temmâm: "Şiir senindir, oğlum! Yemin olsun ki, ben bunu daha önce hiç söylemedim ve sadece senden duydum." demiştir. Ebû Temmâm'ın ifade ettiğine göre, böyle bir oyuna kalkışmasının nedeni, ilk başta el-Buhturî'nin kendi konumunu küçümsemeye çalıştığını düşünmüş olmasıdır. Anlaşıldığı kadarıyla Ebû Temmâm, şiiri genç şairden duyduktan sonra hemen ezberlemiş ve keskin hafızası sayesinde tereddütsüzce okumayı başarmıştır. Ne var ki es-Sağrî'den el-Buhturî'nin nesebini öğrenince, işin aslını anlamış ve yaptığını geri almak için durumu izah etmeye karar vermiştir. Müteakiben genç şairi taltif etmek adına, kabilesinin bütün kadınlarının bu delikanlıya benzeyen çocuklar doğurmasını istediğini söylemiş, ona dua etmiş, onu methetmiş ve es-Sağrî ile ilişki kurmasını sağlamıştır. el-Buhturî bu olaydan sonra Ebû Temmâm'ı takip etmeye ve ondan eğitim almaya başlamıştır.²¹

Ebû Temmâm, el-Buhturî ile alakadar olmaya başladıktan sonra, onu Ma'arretu'n-Nu'mân'ın asilzadelerine methiye şairi olarak tavsiye etmiştir. Bu aşamada onun methiye şairliğine başarılı bir giriş yaptığı kabul edilmektedir.²² el-Buhturî'nin bu süreçte dört bin dirhem ödenek aldığı rivayet edilmektedir. Ancak ne yazık ki bu dönemden günümüze ulaşmayı başaran herhangi bir methiyesine rastlanmamaktadır. el-Buhturî daha sonra hocasını takip etmeyi sürdürmüş ve hocasının hâmîsi olan Musul Valisi Mâlik b. Tavk (ö. 260/873)'in himayesinde Ebû Temmâm'a eşlik etmiştir. Daha sonra ikili Bağdat'a yine birlikte intikal etmiştir. el-Buhturî, Bağdat'tayken meşhur âlimlerin ders meclislerine iştirak etmiş, bilhassa İbnu'l-A'râbî (ö. 231/846)'den dil ve şiir dersleri almıştır. Başkent'in adabını öğrenerek önemli şahsiyetleri methetmek için kendisini yetiştirmeye gayret göstermiştir. Tahmin edileceği üzere, bu gayretlerinin temel amacı, halifeye yakınlaşmayı başarmaktır. Ancak el-Buhturî'nin bu günlerde büyük bir başarı gösteremediği ve uygun bir hâmî bulmak için çıktığı

¹⁹ S. Ahtar, "L'enfance et la jeunesse du poète Buhturî (206-226/821-840)". *Arabica* 1/2 (1954), 174-176.

²⁰ el-İşfehânî, *Kitâbu'l-egânî*, 21/34.

²¹ el-İşfehânî, *Kitâbu'l-egânî*, 21/34.

²² Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums*, 2/560.

arayışta amacına ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Bilindiği kadarıyla Halife el-Vâsiq'ın hilafeti sırasında, Abbâsî Veziri Muhammed b. 'Abdî'l-Melik İbnu'z-Zeyyât (ö. 233/847) için methiyeler söylemiştir. Ne var ki el-Buhturî'nin ilk hamisi olarak değerlendirebileceğimiz bu isimden elde ettiklerinin, beklentilerini karşılamadığını düşünmek mümkündür. el-Buhturî bunun yerine kendi kabilesinden bir aileyle, yani bir kısmı Bağdat'ta mukim olan Benû Humejd ile birliktelik sağlamıştır. Bu bağlamda onların liderleri olan Ebû Nehşel için birkaç kaside nazmetmiştir. 230/844 senesinde ise, Ebû Temmâm ile birlikte Bağdat'ı terk etmiş ve Musul'daki Ebû Sa'îd es-Sağrî'ye katılmıştır.²³

el-Buhturî'nin methiyecilik kariyerindeki asıl yükselişini, Ebû Temmâm'ın vefatının sonrasına tarihlendirmek daha doğru olacaktır. Bu bağlamda, el-Buhturî'nin psikolojisi yahut hayata bakışına ilişkin, Fransız müsteşrik Charles Pellat (ö. 1992)'nin isabetli bir tespitine değinmekte fayda vardır. Buna göre, insan her ne kadar el-Buhturî'nin Ebû Temmâm'ın vefatına fazlasıyla üzüleceğini tahmin etse de vakıa bu tahmini geçersiz kılmaktadır. Nitekim şairin medîh sahasındaki eğitiminin önemli bir bölümünü üstlenen ve ona ilk etkili teşviki sağlayan Ebû Temmâm'ın 231/846 senesindeki vefatı, el-Buhturî'yi üzmüşe benzememektedir. Bu durum, Pellat'ın belirttiğine göre, el-Buhturî'nin ileriki dönemlerde kanıtlayacağı nankörlüğünün ve çıkarılığının ilk somut göstergelerinden birisi olarak tezahür etmektedir.²⁴

2. el-Buhturî'nin Saray Şairliğine Yükseltilmesi ve Ustalık Dönemi

el-Buhturî, Ebû Temmâm'ın sağlığında, gerek ondan öğrendikleri gerekse çıktığı serüvenlerden edindiği tecrübeleriyle büyük ölçüde saray şairi olarak görev almaya kendisini hazırlamış durumdaydı. Ebû Temmâm'ın sosyal çevresi aracılığıyla da saraya uzanan kapılar, el-Buhturî'nin önünde hızla açılıyordu. Ne var ki Halife el-Vâsiq (ö. 232/847)'in vefatından sonra, el-Buhturî açısından endişe verici gelişmeler yaşanmıştı. Nitekim el-Buhturî mevcut devlet ideolojisinin propagandasını yapmak maksadıyla, el-Vâsiq döneminde Mu'tezile görüşünü savunarak şiirleri aracılığıyla Kur'ân-ı Kerîm'in yaratılmış olduğunu savunan görüşler öne sürmekteydi. Ne var ki el-Mutevekkil (ö. 247/861) iktidara geldiğinde, devletin Mu'tezile'yi destekleme politikasını sonlandırmıştı. Bunun yanı sıra el-Mutevekkil, el-Buhturî'nin ilk hâmîsi olan İbnu'z-Zeyyât'ın kendisini desteklemediğini anladığında, onun geçmişteki icraatlarını gerekçe göstererek bizzat kendisinin yaptırmış olduğu çivili demire onu astırarak işkenceyle öldürülmesini sağlamıştı. Tüm bu yaşananlar, şair için hiç de hayra alamet görünmüyor ve kendi adına korkuya kapılmasına neden oluyordu. Ancak bütün bunlar, kariyerinde ilerlemeye kararlı olan ve fırsatçı girişimleri sayesinde işin içinden sıyrılmayı planlayan el-Buhturî'yi durdurmaya yetmeyecekti. Böylelikle hemen yeni halifenin, yani el-Mutevekkil'in yeğlediği ehl-i sünnet kimliğini benimseyerek eski Mu'tezile görüşlerini terk etti. Hatta rivayetlere göre, bir keresinde kendisine "Sen Mu'tezilî misin?" diye sorulduğunda, "el-Vâsiq'ın döneminde bu benim dinimdi; sonra el-Mutevekkil'in döneminde onu bıraktım." karşılığını verecekti. Daha sonra soruyu soran kişi ise şaşırarak: "Ebû 'Ubâde! Bu (seninkisi) yönetimlerle birlikte değişen kötülük dinidir!" demekten kendisini alamayacaktı.²⁵

Böylelikle el-Buhturî'nin delikanlılık yıllarından beri hayalini kurduğu fırsat, 233-247/847-861 yılları arasında hüküm süren Halife el-Mutevekkil'in tahta çıkmasıyla birlikte kendisi için beklenmedik şekilde ulaşılabilir hale gelmiştir. el-Buhturî, bu süreçte yirmili yaşlarındayken tekrar Bağdat'ta dönmüştür. İbnu'l-Munecim'in vasıtasıyla Vezir el-Feth b. Hâkân el-Fârisî (ö. 247/861)'nin himayesini kazanmayı ve onunla yakın bir münasebet kurmayı başarmıştır. Elbette şair bu isimleri methetmek ve onlarla yakınlık kurmak suretiyle, halifeye uzanan kapıların kendisine açılacağına oldukça farkındadır ve yükselmek için gerekli adımları atmakta hiçbir tereddüt göstermeyecektir. el-Buhturî'nin *el-Hamâse* adlı eserini ithaf ettiği kişi, kendisine saray kapılarını açacak olan el-Feth'ten başkası değildir. Nitekim el-Feth, şairi takriben 234/848 senesinde halifeye takdim etmiştir. Bu muazzam gelişme, şairin daima arzuladığı günlerin geldiğinin habercisidir. Nitekim bundan sonra el-Buhturî'nin şairlik kariyerindeki en parlak dönem nihayet başlamış olacaktır.²⁶ el-Buhturî saraya intisabını en iyi şekilde değerlendirmek maksadıyla, el-Mutevekkil, el-Feth ve bazı asilzadeler için kasideler nazmetmiş ve bilhassa ikisinden büyük teveccüh görmeyi başarmıştır. Pek çok arzusunun gerçekleşmesine imkân tanıyan bu yakınlık, ikisinin de katledileceği 247/861 senesine kadar devam etmiş ve şiirleri aracılığıyla kimi zaman eleştirdiği bu iki devlet büyüğünü muhtelif vesilelerle en

²³ Pellat, "al-Buhturî", 1/1289-1290.; Margoliouth, "Buhturî", 2/775-777.

²⁴ Pellat, "al-Buhturî", 1/1289-1290.

²⁵ Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî: el-'Aşru'l-'Abbâsî es-sânî* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif bi-Mısr, ts.), 4/273-274.; Mustafa Zeki Terzi, "İbnü'z-Zeyyât, Muhammed b. Abdülmelik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/245-246.

²⁶ Meisami, "al-Buhturî", 1/161-162.

mühim hamileri olarak yâd etmiştir.²⁷ el-Buhturî'nin el-Mutevekkil'i methettiği bir kasidesinden birkaç beyit şu şekildedir [el-Kâmil]:

" شَرَفًا بَنِي الْعَبَّاسِ إِنَّ أَبَاكُمْ
عَمُّ النَّبِيِّ وَعَيْصُهُ الْمَتَفَرِّغُ
إِنَّ الْفَضِيلَةَ لِلَّذِي اسْتَسْقَى بِهِ
عَمْرٌ وَشُقِّعَ إِذْ عَادَا يَسْتَشْفِعُ
وَأَرَى الْخِلَافَةَ وَهِيَ أَعْظَمُ رُتْبَةً
حَقًّا لَكُمْ وَوَرَاثَةً مَا تُنْزِعُ
أَعْطَاكُمْوهَا اللَّهُ عَنْ عَلِيمٍ بِكُمْ
وَاللَّهُ يُعْطِي مَنْ يَشَاءُ وَيَمْنَعُ "

"Benû'l-'Abbâs! Atanız ('Abbâs'ın Hz.) Peygamberin amcası olması ve kökünün dallanması bir şereftir.

Erdem, ancak (Hz.) Ömer'in (dahi onun yüzü suyu hürmetine) yağmur duasına çıktığı ve (onun aracılığıyla) şefaât dilediği zaman şefaât bulduğu kişinin, (yani sizin atanız Abbâs'ın)dır.

En yüksek mertebe olan hilafetin sizin hakkınız olduğunu ve bu verasetin alınamayacağını görmekteyim.

Allah bu (hilafet makamını), sizi bildiğinden size vermiştir. Allah istediğine verir, istediğini ise mahrum bırakır."²⁸

el-Buhturî, el-Mutevekkil'in on dört yıllık hilafetinin büyük bir kısmında, kimi zaman kıskançlıklar nedeniyle aralarına soğukluk girse de el-Feth'in kendisine sağladığı himayeden istifade etmeyi sürdürmüştür. Ne var ki 247/861 senesinde gerçekleşen iktidar değişiminde, el-Buhturî'nin bağlılığı da yeniden sınanacaktır. el-Mutevekkil, veliaht tayininde hisleriyle hareket ederek önceden belirlediği sırayı değiştirmiş ve önceden birinci veliaht tayin ettiği el-Muntaşır (ö. 248/862) ile görüş ayrılığına düşmesi nedeniyle, ikinci sıradaki oğluna öncelik vermeyi kararlaştırmıştır. Ancak el-Muntaşır'ın bu emrivakıyı kabul etmeye hiç niyeti yoktur. Dolayısıyla bazı Türk kumandanlarla işbirliği yaparak Türklerin gücünü kırmak için birkaç girişimde bulunmuş olan babasına suikast düzenlemiştir.²⁹ el-Buhturî'nin en önemli hâmisî olan el-Feth b. Hâkân'da bu suikast esnasında, el-Mutevekkil'e vücudunu siper ederken öldürülmüştür.³⁰

Artık kırklı yaşlarına ulaşmış olan el-Buhturî'nin iki büyük velinimetî, müreffeh ve huzurlu yaşamının müsebbibi olan kişiler bundan böyle hayatta değildir. Binaenaleyh şairin yaşananlar karşısında nasıl bir yol izleyeceğine kesin surette karar vermesi gerekmektedir. Beklenmedik şekilde şair sadakatini ve öfkesini ifade etmek için öne çıkar. Coşkulu bir methiye nazmederek merhum memdûhunu yüceltir, hatta el-Muntaşır'ı (ki bu kişi kısa bir süre sonra şairin yeni memdûhu olacaktır) babasını öldürmekle itham ederek intikam yeminleri eder. Hatta bazı rivayetlere göre, el-Muntaşır'ı kınamakla kalmayarak daha münasip bir halife seçilmesi için propaganda faaliyetlerine dahi girişir. Elbette şairin ateşli söylemleri herhangi bir sonuç vermez; üstelik daha da kötüsü yeni otoriteye tahkirde bulunduğuyla kalır. Tahmin edileceği üzere, gerçekleşen güç değişimi, el-Buhturî için tehlike çanlarının çaldığı anlamına gelmektedir. Şair makul şekilde hayatını riske atmamak için hac vazifesini eda etmek bahanesiyle Hicaz'a doğru yola koyulur ve iki ay sonra çıkarıcı karakterine tekrar bürünerek bu kez el-Muntaşır'ı methetmek için geri döner.³¹ Şairin el-Muntaşır için nazmettiği otuz altı beyitlik söz konusu kasidesi, makalenin son bölümünde tercümesiyle birlikte aktarılacaktır. Nitekim bu kaside, bilhassa hangi şartlarda nazmedildiği göz önünde bulundurulduğunda, el-Buhturî'nin methiyecilik anlayışını tam olarak yansıtmaya kadirdir.

el-Buhturî nispeten uzun bir ömür yaşayacak ve takriben yetmiş beş yahut seksen iki yaşını görecektir. Dolayısıyla yaşamı boyunca pek çok halifenin yükseliş ve düşüşüne tanıklık etmiş, el-

²⁷ Tüccar, "Buhturî", 6/381-383.

²⁸ Dîyâ'u'd-Dîn İbnü'l-Eşîr, *el-Meşelu's-sâ'ir fi edebi'l-kâtib ve 'ş-şâ'ir*, haz. Ahmed el-Hüfi - Bedevî Tabâne (Mısır: Dâru Nahdâti Mısır li't-Tab' ve'n-Neşr, ts.), 2/239.

²⁹ Mahmut Kırkpınar, "Mütevekkil-Alellah, Ca'fer b. Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/212-214.

³⁰ Hakkı Dursun Yıldız, "Feth b. Hâkân el-Fârisî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/452-453.

³¹ Samer Mahdy Ali, "Praise for Murder?: Two Odes by al-Buhturî Surrounding an Abbasid Patricide", *Writers and Rulers: Perspectives on Their Relationship from Abbasid to Safavid Times*, ed. Beatrice Gruendler - Louise Marlow (Wiesbaden: Reichert Verlag, 2004), 1.

Me'mûn (ö. 218/833)'dan el-Mu'tadid (ö. 289/902)'e uzanan tam on halifenin yönetimine şahit olmuştur. Bununla birlikte şairin bunlardan yalnızca altı tanesini methetme fırsatı bulduğu anlaşılmaktadır. Bu halifeler ise, el-Mutevekkil b. el-Mu'taşım, el-Muntaşır b. el-Mutevekkil, el-Musta'in b. el-Mu'taşım (ö. 252/866), el-Mu'tez b. el-Mutevekkil (ö. 255/869), el-Muhtedî b. el-Vâşık (ö. 256/870) ve el-Mu'temid (ö. 279/892)'dir. el-Buhturî'nin en çok methiye söylediği halife, aynı zamanda ulaşmayı başardığı ilk halife olan el-Mutevekkil, ondan sonra da el-Mu'tez'dir.³² Anlaşıldığı üzere, el-Buhturî saray kapısını bir kez araladıktan sonra, saray sakinlerine yönelik icra ettiği şiirsel faaliyetlerini el-Mu'tadid dönemine kadar düzenli olarak sürdürmeyi başarmıştır. Ne var ki el-Mutevekkil'in öldürülmesinden sonraki süreçte methiye söylemeyi sürdürmesine rağmen, geçmişte yakaladığı belirgin politik başarıyı tekrar elde edemediği söylenebilir.

el-Buhturî halifelere ulaşamadığı durumlarda, methiyecilik faaliyetlerini sonlandırmamıştır. Bunun yerine yükselişine katkı sağlayacağını düşündüğü kişilerle temas kurma fırsatı yakaladığında, onlar için methiye şairliği yaparak faal kalmıştır. Örneğin; Ebû Temmâm'ın ölümünün ardından, Bağdat'ı terk ederek kısa bir süreliğine Tolunoğullarının Mısır ve Suriye valisi olan Humâreveyh b. Tûlûn (ö. 282/896)'un methiye şairi olmuştur.³³ Keza el-Buhturî'nin pek çok prens, vezir ve bürokrat için methiyeler nazmettiği de bilinmektedir. Bunlar arasında, el-Mutevekkil'in veziri el-Feth b. Hâkân, el-Mu'temid'in veziri el-Hasen b. Maḥled, İbrahim b. el-Mudebbir (ö. 279/893), İsmail b. Bulbul eş-Şeybânî, Ebû Sa'îd eş-Şağrî, Âl-i Sehl ve Âl-i Humeyd et-Tûsî sayılabilir.³⁴

Bu bağlamda son olarak, belirli bir hâmîye adanan bir methiye olmamasına karşın, el-Buhturî'nin *Îvân Kisrâ* yahut *Sîniyye* adıyla tanınan kasidesine de değinmek gerekir. Çünkü bu kaside geleneksel görüşe göre, Abbâsî hilafetinin amansız savunucusu olan el-Buhturî'nin imparatorluk karşıtı bir şiiri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim bu şiirde şairin Bedevî geleneğinin aksine, Pers yerleşkelerini konu edinmesi, yalnızca Abbâsîlere değil, aynı zamanda geleneksel Arap şiir yöntemine yönelik de sert bir eleştiri olarak telakki edilmiştir. Bu görüşün ardında, el-Buhturî'nin Abbâsîler ve onların kültürü hususunda hayal kırıklığına uğradığı, onlara olan inancını kaybettiği ve bu nedenle imparatorluk karşıtı bir şiir nazmettiği varsayımı vardır. Ne var ki bu hususta Samer M. Ali'nin yaptığı yeni bir yorumlama girişiminin incelenmesi, konunun daha iyi bir sonuca bağlanması için faydalı olacaktır.³⁵ Ayrıca bu kasidenin el-Buhturî'nin şaheseri olarak değerlendirildiğini de belirtmek gerekir.³⁶

3. el-Buhturî'nin Methiye Şairliği

el-Buhturî'nin methiye şairliği hususunda kesin yargılara varmak, bir yönüyle çok kolay diğer bir yönüyle de son derece zordur. Tahmin edileceği üzere, buradaki kolaylığı sağlayan etmen, şairin külliyyatında pek çok methiye kasidesinin bulunması, dolayısıyla lazım gelen veriye kaynak sıkıntısı çekmeden ulaşmanın mümkün olmasıdır. Zorluk faktörü ise yine aynı durumdan, yani eldeki verilerin çok fazla olması hasebiyle, bunların incelenmesinin ve yorumlanmasının güçleşmesinden kaynaklanmaktadır. Genel anlamda el-Buhturî'nin şairlik eğilimleri ve edebî faaliyetleri incelendiğinde, onun kelimenin tam manasıyla medîh sanatını içselleştirmiş bir karakter olduğunu söylemek mümkündür. Genellikle bir türde mükemmel seviyede ürünlerin verilmesi, kişinin başka meşgalelerle iştigal etmeden, yalnızca geliştirilmesi arzulanan konuda zihnini meşgul etmesi suretiyle mümkün olabilmektedir. el-Buhturî, bazen şiirin farklı konularında da takdire şayan güzellikte ürünler vermesine karşın, bahsi geçen adanmışlığı sergilemeyi başarmış ve bu sayede methiye sahasında mütemayiz bir muvaffakiyete nail olmuştur. Filhakika onun bu sahada fitri bir mevhibeye sahip olduğu düşünülebilir. Ne var ki bu mevcut başarının ardında, sağlam bir eğitimin ve zorlayıcı mesai saatlerinin de büyük bir payı olduğu unutulmamalıdır.

el-Buhturî'nin methiye sanatı hususundaki telakkisini değerlendirecek olursak, onun şiirleri aracılığıyla yalnızca maddî kazanç elde etmeyi arzulayan, bu gayesi doğrultusuna kendisine en yüksek ödeneği sağlayabilecek hâmilere ulaşmak için elinden gelen her yolu deneyen ve tamamıyla çıkarıcılığı benimseyen birisi olduğu izleniminin uyandığını söylememek elde değildir. Ancak bu noktada, el-Buhturî'nin müzmin çıkarıcılığını fazla eleştirmek de doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

³² el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'şuri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhum, nakdu âşârihim*, 169-172.

³³ Meisami, "al-Buhturî", 1/161-162.

³⁴ el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'şuri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhum, nakdu âşârihim*, 169-172.

³⁵ Samer M. Ali, "Reinterpreting al-Buhturî's 'Îvân Kisrâ Ode': Tears of Affection for the Cycles of History" *Journal of Arabic Literature* 37/1 (2006), 46-67.

³⁶ Martino Diez, "Armonia e unità nella poesia abbaside: il caso della Sîniyya di al-Buhturî", *L'Analisi Linguistica e Letteraria* 15/2 (2007), 353.

Nitekim el-Buhturî'nin takipçisi olduğu bu yol, pek çok selefının ve çağdaşının izlediği prensiplerden farklı değildir. Atadan zengin olmayan bir şairin, hem kendisini şiire adamasının hem de maişetini temin etmesinin en makul ve erdemli yolu, methiye şairliğinden geçmektedir. Methiye şairliği de olumsuz addedilen bu gibi fiiliyatı, genellikle kaçınılmaz olarak beraberinde getirmektedir. Diğer bir deyişle bu durum, çoğu zaman methiye şairliğinin vazgeçilmez bir gerçekliğidir. Aynı şekilde el-Buhturî'nin methiyelerinin bütünüyle samimiyetten uzak, yapmacık ve çıkar amacıyla nazmedilmiş kasidelerden ibaret olduğunu söylemek de haksızlık olacaktır. el-Buhturî'nin el-Mutevekkil, el-Feth b. Hâkân ve Ebû Sa'îd es-Sağrî için söylediği manzumelerinin, genellikle onun en samimi ve en iyi methiyeleri olduğu düşünülmektedir.³⁷ Hakikaten de şairlik kariyerinin ardındaki en önemli destekçilerin bu üçünden başkası olmadığı düşünüldüğünde, samimiyeti hususunda gereksiz bir şüpheciliğe kapılmanın fazla makul olmayacağı anlaşılacaktır. Nitekim tarih ve edebiyat kaynaklarında el-Buhturî ismini bugün büyük bir şair olarak okuyorsak, adı duyulmamış bu delikanlının kendisini gerçekleştirmesine ve Arap edebiyatının en saygın birkaç methiyecisinden birisi haline gelmesine maddi-manevi destek veren hâmilelerinin payını da göz ardı etmemek gerekir. Vefakâr, hatırşinas bir kişi, elbette bu yardımlara ömür boyu müteşekkir ve medyun kalacaktır. Buna karşın ne kadar müsamahakâr bir bakışla değerlendirilirse değerlendirilsin, el-Buhturî'nin en samimi şekilde methettiği insan olan el-Mutevekkil'in ölümünü azmettiren kişiyi methetmesini görmezden gelmek de mümkün değildir. Yine de şairi ikiyüzlü sıfatıyla itham ederek zan altında bırakmadan önce, onun canı (yahut daha muhtemeldir ki maddiyatı) ile içten duyguları arasında bir tercih yapmak mecburiyetinde bırakılmış olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Sonuç itibarıyla el-Buhturî yeni halifelere methiye nazmetmek için çekinmeden yaptığı siyasî manevralardan asla geri durmamıştır. Ancak yaşı ilerledikçe insanların nazarındaki saygınlığını yitirmiş ve önceki nüfuzunu kaybetmiştir. Halife el-Mu'temid ve el-Mu'tadid döneminde gördüğü hürmet iyiden iyiye azalmıştır. Ne var ki itibar kaybının farkına vararak doğru bir karar almış ve 893 senesinde memleketi Menbic'e dönmüştür.³⁸ Buradan hareketle, siyaset sahasında fazla manevra yapmanın saygınlığı eriten bir iş olduğu da dikkate alındığında, el-Buhturî'nin başına bir fenalık gelmeden bu denli uzun bir zaman boyunca etkinliğini sürdürebilmesi, hakikaten de hayret verici bir başarıdır.

el-Buhturî'nin methiyeleri teknik açıdan incelendiğinde, bunların üslup ve muhteva açısından herhangi bir klasik methiye kasidesinden çok da farklı olmadığı hemen görülecektir. Saray şairi olmayı başarması, methiye sanatına hakkıyla odaklanmasına imkân tanısa da el-Buhturî methiye sanatında yeni açılımlar yapmak gibi bir uğraşa kalkışmamıştır. Bunun yerine daha pratik bir yol tercih ederek hâlihazırda beğenilen ve geçerliliği bulunan geleneksel üç kısımlı methiye üslubunu benimsemiştir. Bununla birlikte onun methiye türüne, derin gözlem yeteneği sayesinde, yeni bir tazelik ve yeni bir ruh kazandırdığını söylemek de mümkündür. Methiyelerine kimi zaman gazelle kimi zamansa *atılâl* geleneğinden istifade ederek giriş yapmaktadır. Buna karşın konuya doğrudan girdiği de vakidir. *Nesîb* geleneğinden yararlanmayı tercih ettiğinde, mutat şekilde, terk edilen oba kalıntıları üzerinde ağlamakta, sevgilisinin hatırasıyla duygulanmakta ve ona karşı beslediği hisleri ifade etmektedir. Bazı methiyelerine ise oba kalıntılarının betimlenmesiyle değil, muhtelif halifelerin saraylarının ve mimarı abidelerin betimlenmesiyle giriş yapmaktadır. Suriye ve Irak'ın güzel doğasını övme hususunda büyük bir maharet göstermektedir. el-Buhturî'nin bu açıdan oldukça başarılı görüldüğünü belirtmek gerekir. Örneğin; Halife el-Mu'tez tarafından yaptırılan el-Kâmil sarayı ve el-Birke havuzunun vafına hasrettiği şiir, türünün mükemmel bir örneği sayılmaktadır.³⁹ Hatta el-Mutevekkil'in katledilişinden sonra, kimi teorilere göre dünya hükümdarlığının baki kalmayacağını mevcut yöneticilere göstermek için nazmettiği düşünülen *sîniyyesi* de muhtemelen bu türün en iyi örneğidir. (Saray tasvirlerini methiye bünyesinden çıkararak müstakil şekilde ele alması, el-Mutevekkil'in vefatından sonra gerçekleşecektir). el-Buhturî, kasidelerinin sonlarındaysa genellikle kendisini sınırlamamakta, dua, *fahır*, *'itâb* ve hikmet gibi çeşitli temaları kullanabilmektedir. el-Buhturî, *hüsn-i tahalluşa* nadiren önem vermekte, daha ziyade ani sıçramalar yapmayı tercih etmektedir. Ebû Temmâm gibi o da doğaçlama yolunu tutanlardandır. Aşırılığa kaçma hususunda Ebû Temmâm kadar ileri gitmemiş, ama memdûha dalkavukluk etme noktasında onu geride bırakmıştır. Kısacası el-Buhturî'nin ömrünün son demlerinde nazmettiği bazı istisnai şiirler hariç, İslam öncesinden beri süregelen bu kadim tekniğin sıkı bir takipçisi olduğunu söylemek mümkündür. el-Buhturî'nin methiyelerinin kıymeti, ne anlamlarının derinliğinden ne yeni kullanımlar ortaya koymasından ne de

³⁷ el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'Şuri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşârühum, nakdu âşârihim*, 169-172.

³⁸ Aida Qasimova, *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər* (Bakü: Qasimova A.Ş. 2019), 371.

³⁹ Qasimova, *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər*, 371.

özgün fikirlerinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar klasik üslubu benimsemiş olsa da bunu yaparken kasidelerini gösterişli betimlemelerden istifade ederek süslemekte ve beyit sayılarını arttırmaktadır. el-Buhturî'nin ortaya koyduğu fikirler genellikle orijinallikten uzaktır. Buna rağmen basit kelime dağarcığının yanı sıra, müzikal ve tumturaklı beyitlerle ön plana çıkan üslubu, onun en büyük üstünlüğüdür. Bu hususta, el-Buhturî'nin kariyerinin başlarında mücadele etmek mecburiyetinde kaldığı tüm rakiplerinden daha iyi bir şairlik performansı sergilediğini düşünmek mümkündür.⁴⁰

el-Buhturî'nin methiye şairliğine genel anlamda baktıktan sonra, buna bilhassa en gözde hâmîsi olan el-Mutevekkil özelinde de değinmek yerinde olacaktır. Daha evvel bahsettiğimiz üzere, vaktiyle maddi sıkıntılar çeken el-Buhturî için methiye şiirleri bir geçim kapısı mesabesinde. Öyle ki zamanında onun soğan-sarımsak satan kişileri dahi övdüğünü aktaran bazı rivayetlere rastlamak mümkündür.⁴¹ Hal böyle olunca, şairin hilafet makamının sahibini övmek için fırsat yakaladığında, mübalağasız ifadeler kullanmayacağını tahmin etmek hiç de zor değildir. el-Buhturî, el-Mutevekkil'i methederken onun makamının saygınlığını hareket noktası belirlemekte ve iktidarının gücünü anlatmaktadır. el-Mutevekkil'i Hz. Peygamber ile teşbih etmekte, onun takvasını dile getirmekte, dindarlığının üzerinde durmakta ve sünneti devam ettirdiğini vurgulamaktadır. Kuraklık dönemlerinde Müslümanların suya kavuşmak için çıktıkları yağmur duası ile memdûhunu ilişkilendirmekte, el-Mutevekkil'in yağmur duasından sonra yağış başlamasını, onun bir kerameti olarak sunmaktadır. Keza vahşi hayvanların ona itaat etmesine ilişkin bir kerameti de şiirlerinde konu etmektedir.⁴² Bu bağlamda, Arap methiyecilik sanatının bu minvaldeki abartılı anlatımlara yabancı olmadığını hatırlatmakta da fayda vardır.

el-Buhturî, el-Mutevekkil döneminde nazmettiği methiyelerinde, hilafet siyasetine dahil olmaktan da geri durmamıştır. Şairlerin siyasî söylemlerde bulunması her ne kadar tehlikeli bir eylemse de methiye şairlerinin bundan kaçınması genellikle mümkün olmamaktadır. el-Buhturî'nin üstlendiği siyasî görev ise Abbâsîlerin egemenlik hakkının kuvvetlendirilmesidir. Öte yandan şairin mezkûr vazifesini ifa ederken kendi düşüncelerine ters düşecek söylemlerden de yeri geldiğinde kaçındığı gözlemlenmektedir. Örneğin; bu bağlamda el-Buhturî'nin Tâlibîler hususunda izlediği dengeli politikaya bakılabilir. Malum olduğu üzere, el-Mutevekkil, Tâlibîlerden hazzeden birisi değildir. Ancak el-Buhturî muhabbet beslediği Tâlibîleri, hâmîsinin bu düşüncesini bilmesine karşın hicvetmeyecektir. Halife her ne kadar kendisine yakınlığı bulunan bu grupla çekişme yaşıyorsa da Hz. Muhammed'in soyuyla amcaoğulları olduklarını unutmuş değildir. Dolayısıyla yeri geldiğinde bu durum bir kıvanç meselesi olarak görülmektedir. Bu şartlar altında, yönetimdeki mevcut politik bakış açılarını ters düşmeyecek şekilde, el-Buhturî'nin el-Mutevekkil'i överken Abbâsîlerin Hz. Peygamber ile olan kan bağına vurguladığı ve onu Hz. Muhammed'in mirasçısı olarak takdim ettiği gözlemlenmektedir. Yine el-Mutevekkil'i methetmek maksadıyla nazmettiği bir şiirinde, hilafet makamının Abbâsîlerin hakkı olduğunu belirtirken, söz konusu makamın "*Benû Hâşim'in en iyi kısmına*" ait olduğunu söylemek suretiyle imalı şekilde Abbâsîlerin rakipleri olan Tâlibîlere de mesaj vermekten geri durmamaktadır. Bu bağlamda, M. Faruk Toprak'ın *Klasik Arap Şiirinde Ehl-i Beyt ve Şîa* adlı kapsamlı çalışmasında, el-Buhturî'nin methiye nazmederken Tâlibîlerle Abbâsîler arasındaki dengeyi nasıl koruduğunu gözler önüne seren birkaç güzel örneğe ulaşılabileceği belirtilmelidir.⁴³

Öte yandan el-Buhturî, el-Mutevekkil ölüp de yerine el-Muntaşır geçinceye kadar Tâlibîlere olan meylini pek dillendirmemeyi tercih etmiştir. el-Muntaşır, babası el-Mutevekkil'in Hz. Ali yanlılarına karşı yürüttüğü olumsuz politikayı ve Hz. Ali'nin lanetlenmesine yönelik verdiği izni destekleyen birisi değildir. Fakat bu hususta babasına sözünü dinletmeyi başaramadığı ve söz konusu mevzuu her açtığında onun tahkire maruz kaldığı söylenmektedir. el-Muntaşır'ın hilafete gelmesinin ardından, el-Buhturî'nin onun için nazmettiği bir methiyesinde, şairin Hz. Ali'nin Hz. Ömer'den daha üstün olduğunu dile getirdiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte el-Buhturî, el-Mutevekkil'den sonra hilafet politikalarına nadiren müdahil olacaktır. Onun bu tutumu, el-Mutevekkil ile kurduğu samimi ilişkiyi yeni halifeyle kuramamasına yorulmaktadır. Buhrus el-Bustânî (ö. 1883)'nin öne

⁴⁰ Belce Nurettin, *Şi'ru'l-medh fi Dîvâni'l-Buhturî: el-Mutevekkil enmüzece* (Sidi Belabbas: Djillali Liabès Üniversitesi, Kulliyetu'l-Âdâb ve'l-Lugât ve'l-Funûn, Doktora Tezi, 2019), 29.; Pellat, "al-Buhturî", 1/1289-1290.; el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'a'suri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhüm, nakdu âşârihim*, 169-172.; Qasimova, *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər*, 371.; Malik Mahmudov, *Klassik Ərəb Ədəbiyyatı* (Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001), 111.

⁴¹ Mahmudov, *Klassik Ərəb Ədəbiyyatı*, 109.

⁴² el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'a'suri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhüm, nakdu âşârihim*, 169-172.

⁴³ M. Faruk Toprak, *Klasik Arap Şiirinde Ehl-i Beyt ve Şîa* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 175-177.; el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'a'suri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhüm, nakdu âşârihim*, 169-172.

sürdüğüne göre, el-Buhturî, el-Mutevekkil'den sonra iktidara gelenlerin zafiyetini idrak ettiğinden, Abbâsîler ile Tâlibîler arasındaki siyasete ilişkin konuşmanın abesle iştilgal olduğunu düşünmüş olmalıdır. Artık şair, mevâlîyi methetmeden halifeyi methetmemeye başlayacak ve dalkavukluklarından onlara da bir hisse ayıracaktır. el-Buhturî'nin el-Mu'tez için söylediği methiyelerinde, artık onlara daha fazla değindiği gözlemlenmektedir. Bu durum ise, mevâlînin gücü karşısında, el-Buhturî'nin el-Mu'tez için endişeye kapılmış olduğuna ya da onun ortadan kaldırılmasıyla sahip olduğu ayrıcalıkların elinden gideceğinden korktuğuna yorulmaktadır. Belki de hakikaten sadece bu nedenle el-Mu'tez'i methederken mevâlîyi de yüceltmekte, onları halifeyi ve onun zaferini destekleyen Allah'ın askerleri olarak nitelemektedir. Söz konusu dönemde, el-Buhturî'nin halifelerin zayıflığını fark ettiği ve bu nedenle onları gayrete getirmeye çalıştığı da dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu amacı doğrultusunda, halifelere azamet sahibi atalarını hatırlattığı, iktidardaki halifeleri atalarına benzettiği ve onları atalarının yolundan giden kişiler olarak sunduğu gözlemlenmektedir.⁴⁴

Sonuç itibariyle el-Buhturî saray şairi olarak geçirdiği süreçte, pek çok dost ve rakip edinmiş, iletişim ağını genişletmek adına attığı adımlar neticesinde, önemli halifeler, vezirler, valiler, nedimler, kâtipler ve âlimlerle tanışma fırsatı bulmuştur. Şair içinde bulunduğu muhit sayesinde döneminin mühim hadiselerini bizzat tecrübe etmiş, bu durum da onun divanının pek çok tarihî bilgiyle dolmasına, yaşanan hadiselerin ve gerçekleşen savaşların şiirlerine yansımaya sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla bir bakıma el-Buhturî'nin divanı, yaşadığı çağın politik açıdan şahit olduğu kaotik ortamı yansıtan bir aynaya benzemektedir. Örneğin; el-Buhturî'nin el-Mutevekkil'in hilafetinde yazdığı kasidelerinde, dönemin siyasî hadiselerini gösteren pek çok işarete tesadüf etmek mümkündür. 236/850 senesindeki Şam'daki isyan, 237/851 yılındaki Ermenistan'daki ayaklanma, 240/854 senesindeki Humus'taki başkaldırı, halifenin 244/858 senesinde Şam'ı ziyareti ve 245-6/859-60 yılları arasındaki el-Mutevekkiliyye'nin inşası, bunlardan sadece bazılarıdır.⁴⁵ Ne var ki bu bahsi uzatmadan, bu minvaldeki tarihî olayları incelemek isteyenleri, Marius Canard (ö. 1982)'ın konuyla ilgili notlarına yönlendirmek kâfi gelecektir.⁴⁶

4. el-Buhturî'nin el-Heşem b. Osman el-Ğanevî için Nazmettiği Bir Methiye Örneği

el-Buhturî aşağıdaki şiirini, el-Mu'taşım'ın komutanlarından birisi olan Ebû'l-Kâsım el-Heşem b. Osman el-Ğanevî'yi methetmek amacıyla nazmetmiştir. Şair, geleneklere bağlı kalarak kasidesine *nesîb* bölümüyle giriş yapmaktadır. Gençliğin hoşluğundan kısaca bahsettikten sonra, dördüncü beyitte sevgilisinin kabilesinin konakladığı mıntıkadan ayrılmasını ve ayrılık nedeniyle duyduğu teessürü konu edinmektedir. Yekdiğeriyle ilişkili olan onuncu ve on birinci beyte geldiğinde ise son derece ani şekilde medîh bölümüne geçiş yapmaktadır [eṭ-Ṭavîl]:

1. أَكَّانَ الصَّبَابَا إِلَّا خَيْالًا مَسْلَمًا   أَقَامَ كَرْجِعَ الطَّرْفِ ثُمَّ تَصَوَّرَمَا
2. أَرَى أَقْصَرَ الْأَيَّامِ أَحْمَدَ فِي الصَّبَابَا   وَأَطْوَلَهَا مَا كَانَ فِيهِ مُدَمَّمَا
3. تَلَوَّمْتُ فِي غَيِّ النَّصَابِي فَلَمْ أَرِدْ   بَدِيلًا بِهِ لَوْ أَنَّ غَيًّا تَلَوَّمَا
4. وَيَوْمَ تَلَاقِي فِي فِرَاقِي شَهْدُهُ   بَعَيْنِ إِذَا تَهَنَّهُتْهَا دَمَعَتْ دَمَا
5. حَفِنَّا الْفَرِيْقَ الْمُسْتَقِيلَ ضُحَى وَقَدْ   تَيَمَّمْ مِنْ قَصْدِ الْحِمَى مَا تَيَمَّمَا
6. فَعُلْتُ أَنْعُمُوا مِنَّا صَبَاحًا وَإِنَّمَا   أَرَدْتُ بِمَا قُلْتُ الْعَرَّالَ الْمُعَمَّمَا
7. وَمَا بَاتَ مَطْوِيًّا عَلَيَّ أَرْجِيَّةً   بَعْقَبِ النَّوَى إِلَّا امْرُؤٌ بَاتَ مُعْرَمَا

⁴⁴ el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-'şuri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âşâruhum, naḡdu âşârihim*, 169-172.

⁴⁵ Pellat, "al-Buhturî", 1/1289-1290.

⁴⁶ Marius Canard, "Les allusions à la guerre byzantine chez les poètes Abu-Tammam et Buhturi (Notes Complémentaires)", yaz. A. A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes: La dynastie d'Amorium (820-867)*, ed. Henri Grégoire - Marius Canard (Bürüksel: Institut de philologie et d'histoire orientales, 1935), 397-408.

8. غَيِّبْتُ جَنِيحاً لِلْعَوَانِي يُثْبِدُنِي
9. وَقَدْ مَأَّ عَصَايُتُ الْعَادِلَاتِ وَلَمْ أَطِغْ
10. أَقُولُ لِلْحَجَّاجِ الْعَمَامِ، وَقَدْ سَرَى
11. أَقِيلٌ وَأَكْثَرُ لَسْتِ تَبْلُغُ غَايَةً
12. هُوَ الْمَوْتُ، وَيُلِّقُ مِنْهُ، لَا تَلْقَ حَدَّهُ
13. فَجِي لَيْسَتْ مِنْهُ اللَّيَالِي مَحَاسِنًا
14. مُعَانِي حُرُوبٍ قَوْمَتْ عَزْمَ رَأْيِهِ
15. غَدَا، وَعَدَتْ تَدْعُو نَزَارًا وَيَعْرُبُ
16. تَوَاضَعُ مِنْ بَجْدِ هُمْ وَتَكْرُمُ
17. لِكُلِّ قَبِيلٍ شُعْبَةٌ مِنْ نَوَالِهِ
18. تَقَصَّصَاهُمْ بِالْجُودِ حَتَّى لَأَقْسَمُوا
19. أَبَا الْقَاسِمِ! اسْتَعَزَّتْ دَرَّ خَلَائِقِي
20. إِذَا مَعَشَرٌ جَارُوكَ فِي إِثْرِ سُؤْدِدِ
21. سَلَامٌ! وَإِنْ كَانَ السَّلَامُ تَحِيَّةً
22. أَلَسْتَ تَرَى مَدَّ الْفُرَاتِ كَأَنَّهُ
23. وَلَمْ يَكُ مِنْ عَادَاتِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ
24. وَمَا نَوَّرَ الرُّؤُوسَ الشَّامِيَّةِ، بَلْ فَتَى
25. أَتَاكَ الرَّيْبُ الْطَّلِقُ يَجْتَالُ ضَاحِكًا
26. وَقَدْ نَبَّهَ النَّوُورُ فِي غَلَسِ السُّدُجَى
27. يُفْتَتِّهَهَا بَبْرُودِ النَّدَى فُكَاآتُهُ
28. وَمِنْ شَجَرٍ رَدَّ الرَّيْبُ لِيَأْسَهُ
29. أَحَلَّ، فَأَبْدَى لِلْعِيُونِ بَشَاشَةً
- إِلَى أَنْ مَضَى شَرْحُ الشُّبَابِ وَبَعْدَمَا
- طَوَّلَعَ هَذَا الشَّيْبِ إِذْ جِئْتُ لَوْمًا
- بِمُحْتَقِلِ الشُّرُوبِ صَابَ فَعَمَّ مَا
- تَبِينُ بِهَا حَتَّى تُضَارِعَ هَيْئَةً
- فَمَوْثُوكَ أَنْ تَلْقَاهُ فِي النَّفْعِ مُعْلَمًا
- أَضَاءَ هَا الْأَفْقُ الَّذِي كَانَ مُظْلَمًا
- وَلَنْ يَصْدُقَ الْخَطْبِيُّ حَتَّى يُعْوَمًا
- لَهُ أَنْ يَعِيشَ الدَّهْرَ فِيهِمْ وَيَسْلَمًا
- وَكُلُّ عَظِيمٍ لَا يُجِبُّ التَّعَطُّ مَا
- وَيَحْتَضُّهُ مِنْهُمْ قَبِيلٌ إِذَا انْتَمَى
- بِأَنَّ نَدَاهُ كَانَ وَالْبَحْرَ تَوَّعَمَا
- مَا لَأَنْ فَجَاجِ الْأَرْضِ بُؤْسَى وَأَنْعَمَا
- تَأَخَّرَ مِنْ مَسْعَاتِهِمْ مَا تَقَدَّمَا
- فَوَجْهُكَ دُونَ الرَّدِّ يَكْفِي الْمُسَلَّمَا
- جِبَالُ شَرُورِي جِئْتُ فِي الْبَحْرِ عَوْمًا
- رَأَى شَيْمَةً مِنْ جَارِهِ فَتَعَلَّمَا
- تَبَسَّسَ مِنْ شَرِّهِ فَتَبَسَّسَمَا
- مِنْ الْحُسْنِ حَتَّى كَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَا
- أَوَائِلَ وَرَدِّ كُنَّ بِالْأَمْسِ نُومًا
- يُبْتُ حَدِيثًا كَانَ أَمْسٍ مُكْتَمًا
- عَلَيْهِ كَمَا نَشَّرْتُ وَشَيْئًا مُنْعَمًا
- وَكَانَ قَدَى لِلْعَيْنِ إِذْ كَانَ مُحْرَمًا

30. وَرَقَّ نَسِيمُ الرِّيحِ حَسْبَتْهُ   يَجِيءُ بِأَنْفَاسِ الْأَجْبَةِ نَعْمًا
31. فَمَا يَخْسِرُ الرِّيحَ الَّتِي أَنْتَ خَلَّهَا   وَمَا يَمْتَنِعُ الْأَوْتَارَ أَنْ تَتَرَمَّ
32. وَمَا زَلَّتْ شَمْسًا لِلنَّدَامَى إِذَا انْتَشَرُوا   وَرَاحُوا بُدُورًا يَسْتَجِثُونَ أَجْمًا
33. تَكَرَّمْتَ مِنْ قَبْلِ الْكُؤُوسِ عَلَيَّهِمْ   فَمَا اسْطَظَنَ أَنْ يُحْدِثَنَّ فِيكَ تَكَرُّمًا"

- "1. Gençlik selam veren bir hayaletten başka ne ola? Göz kırpma (süresi) kadar kalır, sonra da çeker gider.
2. Gençlikteki günlerin en kisasını övgüye layık görürüm; en uzununda ise kınanacak bir şey yoktur. (Yani gençlikte insana kısa bir süre gibi gelen saadet dolu günler hoştur, ama sıkıcılığı nedeniyle insana uzunmuş gibi gelen gençlik günlerini dahi kınamak mümkün değildir).
3. Gençlik delaletinde (uzunca bir müddet) oyalandım ve buna bir alternatif istemedim. Gerçi delalet (içerisindeki kişi) kendisini ayıplar mı?
4. Göz(üm)le gördüğüm ayrılık (ortamındaki) nice buluşmada (gözyaşlarım) mani oldum, (ama gel gör ki netice itibariyle) kan ağladım.
5. O sabah kabile(ni), korunaklı otlaklarına gitmek üzere (yolculuğa hazırlanmış) şekilde bulduk.
6. 'Bizden size günaydımlar olsun' dedim, ama bu söylediğimle (içimden sadece) o tatlı ceylanı kastettim.
7. Ayrılığın akabinde, yalnızca âşık olmuş kişi cömertlikle sarmalanmış olarak (yaşamayı) sürdürür.
8. Gençliğin baharı, (hatta bundan da) sonrası geçinceye kadar, beni yönlendiren güzellerin yanında (zenginlik dolu bir hayat) sürdürdüm.
9. (Saçlarımda beliren) ilk beyazlıklara boyun eğmeden, (beni) kınadıklarında, serzenişte bulunan kadınlara isyan ettim.
10. Sağanakları toplayıp yayarak geceleyin gelen ve sel getiren yağmur bulutuna diyorum ki:
11. (İhsanını ister) biraz azalt (ister biraz) çoğalt! Heyssem gibi oluncaya kadar, (cömertliğimle tanınacağım) belirgin bir seviyeye ulaşamayacaksın.
12. O, ölümdür. Ona (çatanın) vay haline! (Zinhar kılıcının) keskin ucuna bulaşma! (Nitekim savaşın) tozunun içinde bu bahadıyla karşılaşmak ölümündür.
13. Öyle bir babayığittir ki mukadderat ondan erdemleri giyinmiştir; karanlık olan ufku onun için aydınlatmıştır.
14. Azmini kuvvetlendiren savaşlarda tecrübe kazanmıştır. Haţfî (muzrağı) düzeltilene kadar doğru olmaz.
15. O geldi; (Arapların kadim ataları olan) Nizâr ve Ye'rûb da onun sonsuza dek aralarında selamet içerisinde yaşaması için dua ederek geldiler.
16. Mütevazı bir şekilde onların şanından ve asaletinden (almıştır). Azamet sahibi olan herkes kibri sevmez.
17. Her kabilenin onun ihsanından bir şubesi vardır. Soyunu dayandırdığı zaman, onların arasından bir kabile özel bir konum kazanır.
18. Eli açıklığı, (insanlar) denizle onun cömertliğinin ikiz kardeş olduğuna yemin edinceye kadar onları izlemiştir.
19. Ebû'l-Kâsım! (Takdire şayan) hasletlerin o kadar çoktur ki iyi (müttefikler) ve kötü (düşmanlar için) yeryüzünün yollarını doldururlar.
20. Eğer bir topluluk seninle riyaset hususunda yarışa kalkarsa, ilerleyişleri ilerlenmiş olanın gerisinde kalır.
21. Selam! Şayet selam (sözcüğü) bir selamlamaysa, senin yüzün karşılık olmaksızın selam verene (yanıt olarak) yeter.
22. Fırat'ın, taşkında yüzen Şerevorâ dağları gibi (nasıl da görkemli şekilde) yükseldiğini görmüyor musun?
23. Onun âdetleri arasında yoktur bu, ama komşusunda bir mizaç görmüş ve bunu öğrenmiştir.
24. Şâm'ın bahçesi çiçek açmadı; bilakis bir delikanlı onun doğusundan gülümsedi ve o da (ona) gülümsemiş oldu.

25. Parlak bahar güzel bir şekilde gülerek ve büyüklenerek sana geldi; neredeyse konuşacak idi.
 26. Nevruz, gecenin son demlerinde uyandı; ilk (açacak) güller dün (hâlâ) uykundaydı.
 27. Çiyin soğuğu, adeta dün gizli tutulan bir sözü (artık serbestçe) yayıyormuşçasına onları açtı.
 28. Adeta sen süslü işlenmiş bir kumaşı seriyormuşsun gibi, bahar nice ağaca elbiselerini geri giydirmiştir.
 29. (İhramını çıkararak kendi) kıyafetlerini giydi; (böylelikle) göz(ler)e neşeli bir şekilde (gülümsüyormuş gibi) göründü. (Hâlbuki) ihramlıyken gözde çöp vardı.
 30. Meltem rüzgârı hafif hafif esti; öyle ki sevdiklerinin yumuşak nefeslerini getirdiğini zannedebilirsin.
 31. Senin dostun olan şarabı kim alıkoyuyor? (Çalgıların) tellerinin terennüm etmesine ne mani oluyor?
 32. Sen içki arkadaşların için, onlar sarhoş olduğunda ve dolunaylar olarak yıldızları harekete geçirmeye koyulduklarında, güneş olarak kalırsın.
 33. (Gerçi) sen (bu ikram ettiğin) kâselerden önce de onlara karşı cömert davranmıştın. (Dolayısıyla bu ikramlar), senin (şahsiyetinde) daha fazla cömertlik ihdas edecek değildir."⁴⁷

Yukarıda aktardığımız bu kaside, övgüsel unsurlar ve medîh örgüsü açısından incelendiğinde, el-Buhturî'nin son derece alışıldık bir metodu takip ettiği anlaşılmaktadır. Örneğin; şairin İslam öncesinden itibaren methiyelerde sıklıkla ön plana çıkartılan cömertlik hasletini, hem medîh bölümüne intikal ettiği ilk beyitte hem de methiyesinin sonunda konu edindiği gözlemlenmektedir. Ayrıca bu bağlamda, erken dönem şairleri tarafından cömertliğin mübalağa edilmesi için kullanılan deniz ve yağmur motiflerinin her ikisinden de istifade ettiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Müteakiben el-Buhturî'nin memdûhunun savaçcılığını, bahadırılığını, erdemliliğini, tecrübesini, asaletini, üstünlüğünü, riyaset sahibi olmasını ve cemalini vurguladığı saptanmaktadır. Elbette mezkûr unsurların hepsine, şairin gerek selefi gerek çağdaşı olan pek çok Arap methiyecisinin kasidelerinde de tesadüf etmek mümkündür.⁴⁸

5. el-Buhturî'nin el-Muntaşır için Nazmettiği Bir Methiye Örneği

el-Buhturî otuz altı beyitten teşekkül eden aşağıdaki şiirini, el-Muntaşır'ı methetmek maksadıyla nazmetmiştir. Klasik üsluba bağlı kaldığı kasidesine, mutat olduğu üzere, *nesib* bölümüyle giriş yapmaktadır. Bu bölümde, diğer gazellerindeki kurgusal kadınların aksine gerçek bir karakter olduğu düşünülen 'Alve bint Zureyka'yı konu edindiği gözlemlenmektedir. Şair on ikinci beyte geldiğinde ise medîh temasına son derece ani şekilde giriş yapmaktadır [el-Mutekârib]:

1. تَبَسَّ مُعَانٍ وَاضِحٍ ذِي أَشْرُ
وَنَنْظُرُ مِنْ قَاتِرٍ ذِي حَوْزُ
2. وَنَهْتَهُ زُهِرَةَ عُصْمَانَ الْأَزَا
كَ عَارِضَهُ نَشْرُ رِيحٍ خَصِرُ
3. وَمَمَّا يُبِيدُ لُبَّ الْحَلِيمِ
حُسْنُ الْقَوَامِ وَفَتْحُ النَّظَرُ
4. وَمَا أَنَسَ لَا أَنَسَ عَهْدَ الشَّابَا
بِ وَعَلْوَةَ إِذْ عَيَّرْتَنِي الْكَبِيرُ
5. كَوَاكِبُ شَيْبٍ عَلْفَانَ الصَّابَا
فَقَلَّلَنْ مِنْ حُسْنِهِ مَا كَثُرُ
6. وَإِنِّي وَجَدْتُ، فَلَا تَكْذَبَنَّ،
سَوَادَ الْهَوَى فِي بَيَاضِ الشَّعْرُ
7. وَلَا بُدَّ مِنْ تَرِكِ إِحْدَى إِنْ نَبِيَّ
نِ إِمَّا الشَّابَابِ وَإِمَّا الْعُمُرُ
8. أَلَمْ تَرِ لِلْبَرْقِ كَيْفَ أَنْبَرَى
وَطَيْفِ الْبَيْخِيلَةِ كَيْفَ اِحْتَصَرَ
9. حَيَّالٌ أَلَمْ لَهَا مِنْ سِوَى
وَنَحْنُ هُجُودٌ عَلَى بَطْنِ مَرُ

⁴⁷ el-Buhturî, *Divânü'l-Buhturî*, 4/2087-2092.

⁴⁸ Bk. Esat Ayyıldız, "Klasik Arap Methiyelerinde Yaygın Şekilde Övülen Özellikler", *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II*, ed. Yılmaz Kurt (Ankara: Gece Kitaplığı, 2020), 67-95.

10. وَمَا أَزَادَتْ إِلَىٰ مُخْرَمِي
نَ يَجْرُونَ وَهِنًا فُضُولَ الْأَزْرُ
11. سَرَوْا مُوَجِّفِينَ لِسَعْيِ الصَّافَا
وَرَمَى الْجَمَارِ وَمَسَّحِ الْحَجَرِ
12. حَجَجْنَا الْبَيْتَةَ شُكْرًا لِمَا
حَبَانَا بِهِ اللَّهُ فِي الْمُتَّصِرِ
13. مِنَ الْحِلْمِ عِنْدَ انْتِقَاصِ الْخُلُوعِ
مَ وَالْحَزْمِ عِنْدَ انْتِقَاصِ الْمِرْرِ
14. تَطَوَّلَ بِالْعَدْلِ لَمَّا قَضَى
وَأَجْمَلَ فِي الْعُقُوبِ لَمَّا قَدَرَ
15. وَدَامَ عَلَيَّ خُلُوقِي وَاحِدٍ
عَظِيمِ الْعَنَاءِ حَلِيلِ الْخَطْرِ
16. وَلَمْ يَسْعَ فِي الْمُلْكِ سَعْيِي إِمْرِي
تَبَدُّدًا بِخَيْرٍ وَتَوَسُّيَ بِخَيْرِ
17. وَلَا كَانُ مُخْتَلَفِ الْحَالَتَيْنِ
يَرُوحُ بِنَفْسٍ وَيَعْدُو بِضَرِّ
18. وَلَكِنْ مُصَفَى كَمَاءِ الْعَمَا
مَ طَابَتِ أَوَائِلُهُ وَالْآخِرِ
19. تَلَا فِي الرَّعِيَّةِ مِنْ فِتْنَةٍ
أَظْلَهُمْ لِيُلْهَمُوا الْمُعْتَكِرِ
20. وَلَمَّا اذْهَمَّتْ دَبَاجِيرُهُمَا
تَبَلَّجَ فِيهَا فَكَانَ الْقَمَرِ
21. بِحَزْمِ يُجَلِّي الدُّجَى وَالْعَمَى
وَعَزْمِ يُقِيمُ الصَّغَا وَالصَّعَرِ
22. سَدَّادُ فِتْلَاتٍ بِهِ يَوْمَ ذَا
كَ حَبَلُ الْخِلَافَةِ حَتَّى اسْتَمَرَ
23. وَسَطُو تَبَّتْ بِهِ قَائِمًا
عَلَى كَاهِلِ الْمُلْكِ حَتَّى اسْتَقَرَّ
24. وَلَوْ كَانُ غَيْرُكَ لَمْ يَنْتَهَضِ
بِتِلْكَ الْخَطُوبِ وَلَمْ يَنْقَطِرِ
25. رَدَّدَتْ الْمَطَّالِمَ وَأَسْتَرْجَعَتْ
يَدَاكَ الْخُفُوقَ لِمَنْ قَدْ قُهِرَ
26. وَأَلَّ أَبِي طَالِبٍ بَعْدَمَا
أَذْبَعَ بِسِرِّهِمْ فَأَبْدَعَرَ
27. وَنَالَكَ أَذَانِيَهُمْ حَفْوَةً
تَكَادُ السَّمَاءَ لَهَا تَنْقَطِرُ
28. وَصَلَّتْ شَوْابِكَ أَرْحَامِهِمْ
وَقَدْ أَوْشَكَ الْجَبَلُ أَنْ يَنْبَتِرَ
29. فَفَرَّزْتَ مِنْ حَظِّهِمْ مَا نَأَى
وَصَفَّقْتِ مِنْ شُرِّهِمْ مَا كَدِرَ
30. وَأَيُّنَ بِكُمْ عَنْهُمْ وَاللَّعَا
ءُ لَا عَنْ تَنَاءٍ وَلَا عَنْ عُفْرِ
31. فَزَابَتْكُمْ، بَلَّ شَيْئًا وَقَوْمُكُمْ
وَإِخْرَاقُكُمْ دُونَ هَذَا الْبَشْرِ

32. وَمَنْ هُمْ وَأَنْتُمْ يَدَا نُصْرَةٍ وَخَدًّا حَسَامٍ قَلَسِمِ الْأَنْزُرِ
33. يُشَادُّ بِتَفْدِيمِكُمْ فِي الْكَيْتَابِ وَتُنْتَلَى فَضَائِلُكُمْ فِي السُّوَرِ
34. وَإِنَّ عَلَيَّ أَلَاؤِي بِكُمْ وَأَزْكَى يَدًا عِنْدَكُمْ مِنْ عَمْرِ
35. وَكُلُّ لَهْ فَضْلُهُ وَالْجُحُورُ لَ يَوْمَ التَّقَاضِ لِدُونَ الْعُورِ
36. بَقِيَّتْ، إِمَامَ الْهُدَى، لِلْهُدَى نُجْدًا مِنْ نَهْجِهِ مَا دَنْزُرِ

- “1. Törpülenmiş akça dişleriyle tebessüm ediyor ve huri gibi durgun gözleriyle bakıyor.
2. Soğuk rüzgârın yayılışıyla karşılaşmış erâk (ağacının) dalının sallanışı gibi sallanıyor.
3. Hilm sahibi kişinin yüreğini kımlatanların arasında, güzel endam ve durgun bakış(lar) vardır.
4. Neyi unutursam (unutayım), yaşlılık beni azarladığında, gençlik zamanını ve ‘Alve’yi unutmam.
5. Saçların ağarmasının yıldızları, gençliğin (simsiyah olan buklelerine artık) yapışmış durumda. Onun bir zamanlar çokça olan güzelliğinden de (bir şeyleri) eksiltmişler.
6. (Hiç boşuna inkâr etmek için) yalan uydurmayın! Ben saçların ağarmasında aşkın siyahını bulmuşum.
7. İkisinden birini bırakmak lazım gelir: ya gençliği ya da ömrü.
8. Yıldırımın nasıl patladığını ve cimri (sevgilinin) hayaletinin huzura nasıl geldiğini sen (hiç) görmedin mi?
9. Biz Bañnu Merr’de geceyi ibadetle geçiriyorken, (onun) hayaleti (yanımıza) Sivâ’dan yanaştı.
10. (Bu kadının hayaleti), ihrama girmiş gece yarısı izârlarının fazlalıklarını çeken (hacılardan) ne istiyor?
11. Geceleyn hızla (hacda yapılan bazı eylemleri icra etmek için) eş-Şafâ’da koşturdular, taş attılar ve taş dokundular.
12. Allah’ın bizlere el-Muntaşır’da (toplayarak) vermiş olduğu (nimetler) dolayısıyla şükretmek için, (kutsal) binayı (ziyaret etmek suretiyle) haccımızı eda ettik.
13. (Onda bizler için hayır kılınmış bu nimetler ise şunlardır): hoşgörü azaldığında hoşgörü, (karar alma) gücü parçalandığındaysa kararlılık.
14. Hüküm verdiğinde adalet ihsan eder, takdir ettiğinde ise güzel şekilde affeder.
15. (Yüksek) karakterinde süreklilik göstermektedir. Büyük bir yeterliliğe sahiptir; ehemmiyet açısından yüksek (bir mertebededir).
16. Yönetim(in)de, (idareciliğe) hayırla başlayan sonra da hayrını katlamaya çalışan adamın uğraşı gibi uğraş sergilemez. (Çünkü o hâlihazırda en iyi şekilde görevini ifa etmektedir).
17. Onda (dönellik hasleti olan birbirine zıt) ikili (ruhsal) duruma sahip olma (zilleti) yoktur. Fayda vermekle başlayıp sabahına çıkınca zarar vermeye dönmez.
18. Bilakis yağmur bulutunun suyu gibi saftır; (ondan düşecek olan) ilk (damlalar kadar) son (damlalar) da iyi kalitededir.
19. Tebaasını, kara gecesi onları kasvete sürükleyen bir fitneden (yani iç karışıklıktan) kurtarmıştır.
20. (Bu fitnenin) karanlığı iyice koyulaştığında, (zifiri karanlığın) içerisinde ışıldamış ve bir ay olarak (tezahür etmiştir)...
21. ...Karanlığı ve körlüğü ortadan kaldıran, kibirle eğilip bükülmüş (suratları) düzelten bir kararlar.
22. Münasip (şekilde), sen o gün hilafet ipi sıkılaştıncaya kadar eğirdin.
23. Atılğan (şekilde), hükümdarlığın sırtının üzerinde, o istikrar buluncaya kadar sağlamca durdun.
24. Şayet senin (yerinde başkası olsaydı), bu işlere kalkışamazdı, güç de yetiremezdi.
25. (Senden önce yapılmış) mezalimi telafi ettin; ellerin ise ezilmiş kişilerin haklarını tazmin etmiştir.
26. Ebû Tâlib’in ailesi, toplulukları dağıtıldıktan ve parçalandıktan sonra...

27. ...*Ve onların en yakınları neredeyse gökyüzünün yarılacağı bir kabalığa maruz kaldığında...*
28. ...*(Aradaki alaka) ip(i) neredeyse kopmuşken, sen akrabalık bağlarını tekrar bağladın.*
29. *Uzak düşmüş olan paylarını (yeniden) yakınlaştırdın ve bulanıklaşmış içeceklerini (tekrar) saflaştırdın.*
30. *(Sizinle olan alakaları) ne uzak ne ırak olmasına karşın, (yücelik bakımından) siz neredesiniz onlar nerede!*
31. *(Onlar) sizin akrabanızdır. (Hayır, hayır); bilakis işbu insanlık hariç (tutulduğunda), biraderleriniz, öz kardeşlerinizdir.*
32. *Onlar kim, siz (kimsiniz)? (Hemen söyleyeyim): bir zaferin iki eli (yahut alamet-i farikası olarak üzerinde) eski izler (taşınan) keskin bir kılıcın iki kenarı.*
33. *Sizin (mertebe bakımından) önce gelişiniz kitapta işlenmiş; faziletleriniz ise surelerde okunuyor.*
34. *Sizin nazarınızda, hiç kuşkusuz ki (Hz.) Ali, (Hz.) Ömer'den daha evla ve eli daha saftır.*
35. *Faziletlerin yarıştırdığı çekişme gününde, ayak bileklerindeki beyazlıkları başlardaki beyazlığın altındayken, her (atın) kendi fazileti vardır.*
36. *Ey hidayet imamı! Hidayet için baki olası ki onun silinmiş olan yolunu yeniden imar edesin.*"⁴⁹

Yukarıda aktardığımız bu kaside, övgüsel unsurlar ve medîh örgüsü açısından incelendiğinde, el-Buhturî'nin son derece alışıldık bir metodu izlediği anlaşılmaktadır. Nitekim şair bu kasidesinde, memdûhunun hoşgörüsünü, kararlılığını, adaletliliğini, yüksek makamını, riyaset yeteneğini, halaskârlığını, ihsanını ve soyunun yüceliğini konu edinmektedir. Elbette bahsi geçen unsurların hepsine, şairin gerek sefeli gerek çağdaşı olan pek çok Arap methiyecisinin manzumelerinde de tesadüf etmek mümkündür.⁵⁰

SONUÇ

el-Buhturî, Abbâsî döneminin en önde gelen methiye şairlerinden biridir. Yapmacılıktan uzak ve fasih bir dille temayüz eden şair, erken yaşlarından itibaren şiirle iştigal etmeye başlamış ve yine gençlik döneminde methiye sanatıyla tanışmıştır. el-Buhturî'nin methiyecilik kariyerindeki ilk önemli gelişme, Ebû Sa'îd es-Sağrî'yi methetmek için huzura çıktığında, daha sonra hocası olacak olan Ebû Temmâm ile tanışmasıyla yaşanmıştır. Ebû Temmâm genç şair ile arasında gerçekleşen ilginç bir diyalogun akabinde, onu taltif ederek methiyecilik serüveninde ona rehberlik etmek üzere el-Buhturî'yi yanına almıştır. Bu gelişme, hem hocasının sosyal çevresiyle tanışma olanağı bulan hem de ondan methiye nazmı hususunda incelikler öğrenen el-Buhturî için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Ebû Temmâm'ın referansıya, Ma'arretü'n-Nu'mân'ın asilzadelerine methiye hizmeti vermeye muvaffak olmuş ve bu süreçte dört bin dirhem ödenek almayı başarmıştır. Ancak onun bu günlerinden günümüze ulaşmayı başaran herhangi bir methiyesine rastlanamamıştır. Ebû Temmâm'ın hamisi olan Musul Valisi Mâlik b. Tavk'ın himayesinde, el-Buhturî'nin hocasına eşlik ettiği bilinmektedir. Genç şair bu günlerinde mühim âlimlerden dersler alarak kendini geliştirmiş, önemli kişilerin yanında methiye şairi olarak kalıcı bir konum elde etmek için elinden geleni yapmıştır. Ne var ki el-Buhturî'nin bir süre boyunca bu hususta başarı elde edemediği anlaşılmaktadır. el-Buhturî'nin ilk hâmîsi olarak değerlendirilebileceğimiz kişi, Abbâsî Veziri Muhammed b. 'Abdi'l-Melik İbnu'z-Zeyyât'tır. Öte yandan şairin onun yanında aradığını bulamadığı düşünülmektedir. Bu süreçte Benû Humejd ile iletişim kurduğu ve onların lideri olan Ebû Neşel için bazı kasideler nazmettiği anlaşılmaktadır. Akabinde genç şair, hocasıyla birlikte yeniden Ebû Sa'îd es-Sağrî'ye katılmıştır. el-Buhturî'nin methiye kariyerindeki asıl yükselişi ise ancak Ebû Temmâm'ın vefatından sonra gerçekleşecektir. Ona medîh şairi olması hususunda büyük katkı sağlayan hocasının kaybına fazla üzülmemiş olması, el-Buhturî'nin vefasızlığının ilk somut göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

En yüksek makamdaki kişilere ulaşip kendini kabul ettirmek için kararlı olan el-Buhturî, amacı doğrultusunda döneminin mevcut yönetiminin propagandasını yapmaktan hiçbir zaman geri durmamıştır. el-Vâşık döneminde Mu'tezile görüşünün müdafaasını yaparken, el-Mutevekkil iktidara geldiğinde derhal eski kimliğinden sıyrılmış ve bu kez yeni iktidarın desteklediği ehl-i sünnet görüşünü benimsemiştir. Bu manevrası ise hiç kuşkusuz şaire yeni imkânların kapısını aralamıştır. Nitekim İbnu'l-Munecim'in aracılığıyla Vezir el-Feth b. Hâkân el-Fârisî'nin himayesini kazanmış, el-Feth de şairi yaklaşık 234/848 yılında halifeye takdim etmiştir. Bu hadise, el-Buhturî'nin methiyecilik kariyerinin en parlak döneminin başlangıcı olmuştur. el-Mutevekkil ile el-Feth'in öldürüleceği 247/861

⁴⁹ el-Buhturî, *Dîvânü'l-Buhturî*, 2/848-851.

⁵⁰ Bk. Ayyıldız, "Klasik Arap Methiyelerinde Yaygın Şekilde Övülen Özellikler", 67-95.

yılına kadar, el-Buhturî onlara ve bazı asilzadelere şairlik hizmeti sağlamıştır. el-Mutevekkil'i suikast düzenleterek öldürten ve iktidarı ele geçiren Halife el-Muntaşır'ı ilk başta eleştiren el-Buhturî, çok geçmeden bu tutumunu terk etmiş ve bu kez bir zamanlar hayranlıkla methettiği velinimetinin cinayetinin azmettiricisi olan yeni halifeyi övmeye koyulmuştur. Muhtemelen bu vaka, methiyeciliği maişet kapısı olarak gören şairin çıkarıcılığının en bariz şekilde tezahür ettiği durumdur. Uzun bir ömür süren el-Buhturî, el-Mu'tez'den sonra Halife el-Muhtedî ve el-Mu'temid'e de şairlik hizmeti vermiştir. el-Buhturî yaşamı boyunca pek çok halife, vezir, komutan ve devlet büyüğü için övgü şiirleri nazmetmiş, ama ömrünün sonlarına doğru eski itibarını kaybetmesi nedeniyle memleketine geri dönme kararı almıştır.

el-Buhturî'nin kapsamlı edebî mirası incelendiğinde, kelimenin tam manasıyla onun medîh sanatını içselleştirmiş bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Pek çok selefi gibi el-Buhturî de methiye şairliğini geçim kapısı olarak gördüğünden, onun bu minvaldeki şiirlerinin samimiyetini sorgulamaya yoğunlaşmak, bizleri herhangi bir sonuca ulaştırmayacaktır. Öte yandan el-Mutevekkil, el-Feth b. Hâkân ve Ebû Sa'îd eş-Sağrî için nazmettiği şiirleri, genellikle onun en iyi ve en samimi methiyeleridir. el-Buhturî'nin övgü manzumeleri teknik açıdan değerlendirildiğinde, selefi olan herhangi bir şairin methiye kasidesi ile bu ürünler arasında büyük bir farkın olmadığı gözlemlenmektedir. Nitekim şair, klasik üslubu benimsemiş ve bu doğrultuda genellikle üç kısımdan teşekkül eden kadim kaside tekniğini kullanmıştır. Kasidelerinin ilk kısmında genellikle *nesîb* temasıyla açılış yapmakta, bazen de mutat olduğu üzere *aflâl* geleneğinden yararlanmaktadır. Bu hususta farklı olarak kimi zaman terk edilmiş oba kalıntılarını betimlemek yerine mimari abidelerin ve muhtelif halifelerin saraylarının vasfıyla giriş yapmayı tercih etmektedir. Bu husus, el-Buhturî'nin başarılı görüldüğü yönlerinden birisidir. *Hüsn-i tahalluşa* nadiren önem veren şair, kasidelerinin son kısımlarında kendisine daha serbest bir hareket imkânı tanımış, *dua*, *fahır*, *'itâb* ve *hikmet* gibi çeşitli konulardan istifade etmiştir. Ayrıca *nesîb* kısmından sonra sadece *medîh* temasına yer vererek kasidesini sonlandırdığı da olmuştur. Sonuç itibarıyla, yaşadığı çağın en bilindik birkaç övgü şairinden biri olan el-Buhturî'nin methiye sanatına muazzam bir yenilik getirdiğini iddia etmek doğru olmasa da onun bu alana yeni bir canlılık ve taze bir ruh kazandırdığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abbas, İhsan. *Şezzerât min kutubi'l-mefkûde fi't-târîh*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1407/1977.
- Abdurrahman, Afif. *Mu'cemu's-şu'arâ'i'l-'Abbâsiyyîn*. Lübnan: Cerrûs Bres, 2000.
- Achtar, S.. "L'enfance et la jeunesse du poète Buhturî (206-226/821-840)". *Arabica* 1/2 (1954), 166-186.
- Akkuş, Sara. "Komparatistik ve Dil-Üslup Bağlamında Buhturî ile İbn Hamdîs'in Havuz Tasvirleri Üzerine Bir Karşılaştırma". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/116 (2021), 34-42.
- Ali, Samer Mahdy. "Praise for Murder?: Two Odes by al-Buhturî Surrounding an Abbasid Patricide". *Writers and Rulers: Perspectives on Their Relationship from Abbasid to Safavid Times*. ed. Beatrice Gruendler - Louise Marlow. Wiesbaden: Reichert Verlag, 2004.
- Ali. Samer M.. "Reinterpreting al-Buhturî's "İwân Kisrâ Ode": Tears of Affection for the Cycles of History". *Journal of Arabic Literature* 37/1 (2006), 46-67.
- Ayyıldız, Esat. "Klasik Arap Methiyelerinde Yaygın Şekilde Övülen Özellikler". *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar II*. ed. Yılmaz Kurt. 67-95. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- el-Âmidî, Ebû'l-Kâsım el-Hasen b. Bişr. *el-Muvâzene beyne şî'ri Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*. thk. es-Seyyid Ahmed Şaqr. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 4. Basım, 1410/1990.
- el-Buhturî. *Dîvânu'l-Buhturî*. thk. Hasan Kâmil eş-Şayrafî. 5 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif bi-Mısr, Tarihsiz.
- el-Bustânî, Buṭrus. *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-a'suri'l-'Abbâsiyye: Hayâtuhum, âsâruhum, naḳdu âşârihim*. Kâhire: Hindâvî, 2014.
- Canard, Marius. "Les allusions à la guerre byzantine chez les poètes Abu-Tammam et Buhturi (Notes Complémentaires)". yaz. A. A. Vasiliev. *Byzance et les Arabes: La dynastie d'Amorium (820-867)*. ed. Henri Grégoire - Marius Canard. Bürüksel: Institut de philologie et d'histoire orientales, 1935.

- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî: el-'Aşru'l-'Abbâsî es-sânî*. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif bi-Mısr, 2. Basım, Tarihsiz.
- Diez, Martino. "Armonia e unità nella poesia abbaside: il caso della Sîniyya di al-Buhturî". *L'Analisi Linguistica e Letteraria* 15/2 (2007). 351-378.
- Durmuş, İsmail. "Âmidî, Hasan b. Bişr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/55-56. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Gibb, H. A. R.. *Arap Edebiyatı*. çev. Onur Özatağ. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Goldziher, Ignace. *Klasik Arap Literatürü*. çev. Rahmi Er - Azmi Yüksel. Ankara: Vadi Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Huart, Clément. *Arap ve İslâm Edebiyatı*. çev. Cemal Sezgin. Ankara: Tisa Matbaacılık Sanayii, 1971.
- İbnu'l-Eşîr, Diyâ'u'd-Dîn. *el-Meşelu's-sâ'ir fi edebi'l-kâtib ve's-şâ'ir*. haz. Ahmed el-Hûfî - Bedevî Tabâne. 4 Cilt. Mısır: Dâru Nahdati Mısr li't-Tab' ve'n-Neşr, 2. Basım, Tarihsiz.
- el-İşfehânî, Ebû'l-Ferec Alî. *Kitâbu'l-eğânî*. thk. İhsân Abbâs - İbrahim es-Se'âfîn. 25 Cilt. Beyrut: Dâr Şâdir, 3. Basım, 1429/2008.
- Kırkpınar, Mahmut. "Mütevekkil-Alellah, Ca'fer b. Muhammed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/212-214. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- el-Ma'arrî, Ebû'l-'Alâ'. *'Abeşu'l-velîd fi'l-keîâm 'alâ şî'ri Ebî 'Ubâde el-Velîd b. 'Ubeyd el-Buhturî et-Ṭâ'î*. Şam: Maṭba'atu't-Terakkî bi-Dimaşq, 1355/1936.
- Mahmudov, Malik. *Klassik Ərəb Ədəbiyyatı*. Bakü: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2001.
- Margoliouth, D. S.. "Buhturî". *İslâm Ansiklopedisi*. 2/775-777. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1979.
- Meisami, J. S.. "al-Buhturî". *Encyclopedia of Arabic Literature*. ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey. 1/161-162. Londra-New York: Routledge, 1998.
- Nurettin, Belce. *Şi'ru'l-medh fi Dîvânî'l-Buhturî: el-Mutevekkil enmûzecen*. Sidi Belabbas: Djillali Liabès Üniversitesi, Kulliyetu'l-Âdâb ve'l-Luğât ve'l-Funûn, Doktora Tezi, 2019.
- Pellat, Charles. "al-Buhturî". *The Encyclopaedia of Islam*. 1/1289-1290. Leiden: E. J. Brill, 1986.
- Qasımova, Aida. *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər*. Bakü: Qasımova A.Ş., 2019.
- Sezgin, Fuat. *Geschichte des arabischen Schrifttums*. 17 Cilt. Leiden: E. J. Brill, 1975.
- Terzi, Mustafa Zeki. "İbnü'z-Zeyyât, Muhammed b. Abdülmelik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/245-246. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Toprak, M. Faruk. *Klasik Arap Şiirinde Ehl-i Beyt ve Şîa*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2020.
- Tüccar, Zülfikar. "Buhturî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/381-383. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Feth b. Hâkân el-Fârisî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/452-453. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.